

KNOWLEDGE
@WORK

Zintegrowany
model kształcenia
przez całe życie
na uczelniach wyższych

Ogólnopolskie badania ankietowe dotyczące studiów podyplomowych – Raport zbiorczy

Raport

Szczecin, czerwiec 2013

Jarosław Poteralski

Zachodniopomorska
Szkoła Biznesu
w Szczecinie

Zachodniopomorska Szkoła Biznesu
Biuro Projektu:
ul. Żołnierska 53, 71-210 Szczecin
tel. +48 91/ 814 94 57
e-mail: KnowledgeatWork@zpsb.pl
www.KnowledgeatWork.pl

Jarosław Poteralski

Ogólnopolskie badania ankietowe dotyczące studiów podyplomowych – Raport zbiorczy

Zawartość

Wprowadzenie	3
Przesłanki kształcenia na studiach podyplomowych według modelu Knowledge@Work	4
Cel badania	10
Konkurencyjność studiów podyplomowych w procesie kształcenia przez całe życie	13
Uczelnie wyższe jako podmiot kształcenia przez całe życie	23
Studia podyplomowe wobec wyzwań procesu kształcenia przez całe życie	29
Podsumowanie i rekomendacje	39
Bibliografia	44
Spis rysunków	45
Spis tabel	45
Spis wykresów	45

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

Wprowadzenie

Niniejszy dokument stanowi podsumowanie ogólnopolskich badań, realizowanych wiosną 2013 roku przez Zachodniopomorską Szkołę Biznesu w Szczecinie w ramach projektu pt. **„Knowledge@Work - zintegrowany model kształcenia przez całe życie na uczelniach wyższych”**. Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki:

Priorytet IV: **Szkolnictwo wyższe i nauka**

Działanie 4.1.: **Wzmocnienie i rozwój potencjału dydaktycznego uczelni oraz zwiększenie liczby absolwentów kierunków o kluczowym znaczeniu dla gospodarki opartej na wiedzy**

Poddziałanie 4.1.1.: **Wzmocnienie potencjału dydaktycznego uczelni**

Podstawowym celem całego procesu badawczego była diagnoza jakości kształcenia oraz oferty edukacyjnej szkół wyższych na poziomie studiów podyplomowych, a także określenie miejsca studiów podyplomowych w koncepcji kształcenia przez całe życie (lifelong learning). Wyniki badania zostaną wykorzystane do stworzenia nowoczesnego modelu studiów podyplomowych, uwzględniającego zarówno potrzeby słuchaczy, jak również najnowsze wytyczne związane z realizacją koncepcji gospodarki opartej na wiedzy. Celem nadrzędnym projektu **„Knowledge@Work- zintegrowany model kształcenia przez całe życie na uczelniach wyższych”** jest bowiem wzmocnienie potencjału dydaktycznego polskich uczelni poprzez opracowanie i wdrożenie zintegrowanego modelu LLL (lifelong learning) **Knowledge@Work**.

W trakcie realizacji projektu przewidziano badania zarówno wśród słuchaczy studiów podyplomowych, jak również osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe na uczelniach i wykładowców. Ich wyniki zostały przedstawione w trzech odrębnych raportach. Niniejszy raport przedstawia syntetyczne zestawienie wyników i podsumowanie wszystkich etapów badania.

Przesłanki kształcenia na studiach podyplomowych według modelu Knowledge@Work

Wraz z przyspieszeniem procesów globalizacyjnych oraz rozwoju gospodarczego i technologicznego, wzrosło znaczenie edukacji w życiu człowieka. Poszukiwany na współczesnym rynku pracy pracownik to zazwyczaj wysokiej klasy profesjonalista będący jednocześnie „człowiekiem społecznym”. Taki pracownik posiada wysoki poziom wiedzy o sobie, jest kreatywny, umie szybko dostosowywać się do zmieniających się warunków otoczenia, ma dobrze rozwinięte umiejętności interpersonalne umożliwiające efektywną pracę w zespole (często - międzynarodowym), umie posługiwać się nowymi technologiami.

Kluczową inwestycją i elementem życia każdego człowieka, bez względu na status na rynku pracy, jest ciągła nauka. „Współczesny człowiek nie może nauczyć się czegoś raz na całe życie”¹. Aktywne uczestnictwo w życiu zawodowym i społecznym wymaga przeorientowania modelu kariery edukacyjnej i zawodowej. Podejście tradycyjne, polegające na intensywnym uczeniu się formalnym w latach młodości, w tym – zdobywaniu kwalifikacji zawodowych, oraz możliwie najdłuższe utrzymanie zatrudnienia w wyuczonym zawodzie – staje się niewystarczające. Towarzyszący zmianom gospodarczym wzrost mobilności uczących się i pracujących, a także starzenie się społeczeństw i wydłużanie okresu aktywności zawodowej powodują, iż szczególnie ważna staje się kwestia ciągłej aktualizacji posiadanej wiedzy i umiejętności oraz **uczenia się przez całe życie (*lifelong learning* – LLL)**. Zgodnie z tą koncepcją, po wejściu na rynek pracy niezbędne jest stałe doskonalenie kompetencji kluczowych i kompetencji profesjonalnych w taki sposób, by być gotowym do reorientacji zawodowej, nawet pod koniec aktywności zawodowej. Akcentuje się jednocześnie, iż głównym miejscem uczenia się osób dorosłych nie jest wyłącznie szkoła lub inna podobna do niej instytucja, ale również środowisko pracy i zaangażowania społecznego. Tym samym realizacja koncepcji LLL wymaga uznawania uczenia się formalnego i

¹ W. Jarecki, *Realizacja koncepcji Lifelong Learning (uczenia się przez całe życie) w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce*, raport opr. w ramach projektu Knowledge@Work – zintegrowany model kształcenia przez całe życie na uczelniach wyższych, ZPSB w Szczecinie, kwiecień 2013, s. 19

pozaformalnego, w tym rozwijania systemu identyfikacji, oceny i uznawania efektów uczenia się innych niż formalne².

Uznając znaczenie LLL dla wzrostu w erze gospodarki opartej o wiedzę, ponad dekadę temu państwa członkowskie Unii Europejskiej ustaliły cele³ i działania dotyczące tego obszaru edukacji. Określono pięć kluczowych obszarów działań w zakresie kształcenia całościowego⁴:

1. analiza wpływu reform we wszystkich sektorach edukacji i szkoleń na kształcenie dorosłych;
2. poprawa jakości sektora edukacyjnego dla dorosłych;
3. zwiększenie możliwości uzyskiwania przez dorosłych kwalifikacji przynajmniej o jeden poziom wyższych niż dotychczas (przejście na „wyższy poziom”);
4. przyspieszenie procesu oceny umiejętności i kompetencji społecznych oraz poświadczania i uznawania wyników kształcenia;
5. poprawa nadzoru sektora edukacji dorosłych.

Próbną zdynamizowania rozwoju gospodarczego państw UE poprzez sprostanie wyzwaniom edukacyjnym jest ustanowienie **europejskiej polityki uczenia się przez całe życie**⁵. Jej podstawowe zasady to:

- postawienie osoby uczącej się w centrum polityki, zindywidualizowanie kształcenia i szkolenia;
- obejmowanie polityką LLL wszystkich osób w każdym wieku;
- docenianie różnych form uczenia się (nie tylko uczenia się formalnego, ale także pozaformalnego i nieformalnego);
- potwierdzanie kompetencji (nadawanie kwalifikacji) niezależnie od miejsca, sposobu i czasu uczenia się;

² *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (dokument strategiczny), Międzyresortowy Zespół ds. uczenia się przez całe życie, MEN, Warszawa 2011, s. 3

³ Jeden z celów zakładał, iż do roku 2010 średnio przynajmniej 12,5% dorosłych będzie uczestniczyło w procesie uczenia się przez całe życie. W 2009r. państwa członkowskie UE – w ramach ustaleń do *Strategii Europa 2020* – postanowiły podnieść ten poziom do 15% w 2020r.

⁴ *Dorośli w systemie edukacji formalnej: polityka i praktyka w Europie*, FRSE, Warszawa 2012, s. 3

⁵ Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 23.04.2008 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie [Dziennik Urzędowy C111, 6.05.2008]

- ułatwianie dostępu do nowych ścieżek kariery;
- rozwijanie partnerstwa na rzecz LLL;
- skuteczne inwestowanie w uczenie się.

Wdrażanie powyższych zasad polityki LLL uznane zostało za najważniejszy cel strategiczny współpracy europejskiej w dziedzinie kształcenia i szkolenia do roku 2020. Najważniejszym instrumentem służącym realizacji polityki LLL są Europejskie Ramy Kwalifikacji (ERK), które mają umożliwić porównywalność kwalifikacji zdobywanych w różnych sektorach i krajach UE. W Polsce, tak jak w większości państw UE, podjęto decyzję o opracowaniu i wdrożeniu Krajowych Ram Kwalifikacji (KRK). Prace nad wypracowaniem kompleksowej i spójnej polityki na rzecz uczenia się przez całe życie, w tym uwzględniającej możliwości i zadania uczelni wyższych w tym zakresie trwają od 2006r., i można je obecnie uznać za zaawansowane; wprowadzenie Polskiej Ramy Kwalifikacji (PRK) przewiduje się w 2014 r.

Wobec znaczenia uczenia się przez całe życie, **pojawia się kwestia dotycząca miejsca i roli uczelni wyższych w sektorze edukacyjnym dla dorosłych**⁶. Obecnie, zagadnienie LLL należy rozpatrywać w kontekście działań podejmowanych w ramach procesu bolońskiego i KRK⁷. Jak wynika z badań, mimo powstania Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego (EOSW), nadal występują różnice pomiędzy poszczególnymi państwami UE w skali uczestnictwa dorosłych w kształceniu całożyciowym, działaniach podejmowanych przez uczelnie wyższe, a nawet w stosowanej terminologii (przykładowo, w Polsce stosuje się termin „kształcenie ustawiczne”)⁸.

⁶ Dorośli studenci (osoby dorosłe powracające do nauki) stanowią trudną do zdefiniowania kategorię studentów. Zazwyczaj przyjmuje się, iż są to osoby starsze niż typowy uczestnik studiów wyższych, które wróciły do kształcenia formalnego po pewnym okresie przebywania poza systemem edukacji.

⁷ Mianem **procesu bolońskiego**, zapoczątkowanego w 1999 r. Deklaracją Bolońską, nazywa się całokształt działań, podjętych przez państwa europejskie dążące do restrukturyzacji oraz harmonizacji systemów edukacji w Europie. Głównym celem procesu bolońskiego było **utworzenie do 2010 roku Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego** EOSW (ang.: European Higher Education Area), umożliwiającego swobodną współpracę państw uczestniczących w dziedzinie edukacji wyższej (jakość kształcenia, uznawanie osiągnięć akademickich) oraz badań. Obecnie, państwa należące do EOSW kontynuują współpracę i osiągnięcia procesu bolońskiego, podejmując działania zgodne z priorytetami określonymi w Komunikacie z Leuven, 2009.

⁸*The Higher Education Area: Bologna Process Implementation Report*, s. 130
[<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice> (13.06.2013)]

Zgodnie z ustawodawstwem polskim (ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym, PWS*) **kształcenie ustawiczne jest jedną z zasadniczych funkcji uczelni**, wynikających z ich misji w działaniach na rzecz edukacji w danym regionie. Jak wskazują badania, Polska należy do grupy tych państw europejskich, w których odniesienia do uczenia się przez całe życie w misji uczelni wyższych nie są powszechne⁹. Tymczasem, aż w trzech czwartych państw należących do EOSW, LLL jest rozpoznawalne w misji wszystkich instytucji szkolnictwa wyższego¹⁰. Także, jeśli idzie o różnorodność oferty skierowanej do osób chcących zaktualizować lub podnieść kompetencje, jest jeszcze wiele do zrobienia. Tradycyjny model uniwersyteckiego kształcenia ustawicznego w Polsce obejmuje bowiem najczęściej profil studiów w trybie niestacjonarnym (zbliżony lub taki sam jak studia stacjonarne), wzbogacony o studia podyplomowe. Nadmierne usztywnienie oferty kształcenia ustawicznego w znacznym stopniu jest efektem rozproszonej struktury kształcenia ustawicznego w polskich uczelniach (zarządzanie z poziomu wydziałów) oraz braku lub wycinkowych badań zapotrzebowania na ten typ kształcenia. Inne słabości oferty edukacyjnej uczelni wyższych to: nieelastyczne i przeładowane wiedzą teoretyczną standardy kształcenia oraz niedopasowanie struktury absolwentów do zapotrzebowań rynku pracy¹¹.

Znowelizowana ustawa *Prawo o szkolnictwie wyższym*, obowiązująca od 1 października 2011 r., uwzględnia idee LLL wypracowane w ramach europejskiego obszaru kształcenia całościowego. Zwiększona została autonomia programowa uczelni, dzięki której otrzymały one swobodę tworzenia zupełnie nowych kierunków studiów, określonych przez programy kształcenia. Istotą zmiany jest przeniesienie uwagi z procesu kształcenia na jego efekty. Ustanowienie krajowych ram kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego w Polsce ma sprzyjać porównywaniu efektów kształcenia (w wymiarze krajowym i międzynarodowym), stanowić podstawę do łatwego porównywania i uznawania stopni i dyplomów oraz innych świadectw. Takie podejście powinno sprzyjać dostępności kształcenia i zwiększeniu

⁹ Ibidem, s. 132. Taką sytuację potwierdzają wyniki badań prezentowanych niniejszym raportem zbiorczym. Niespełna 74% respondentów (osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe oraz wykładowców) potwierdziło, iż reprezentowania przez nich uczelnia posiada strategię kształcenia ustawicznego.

¹⁰ *The Higher Education Area...*, op. cit., s. 132.

¹¹ M. Guza, *Analiza SWOT kształcenia zawodowego oraz szkolnictwa wyższego w Polsce*, raport końcowy z badania IBE, 2011, [<http://www.kwalifikacje.edu.pl/pl/badania/446-analiza-swot-systemu-edukacji-ogolnej-kształcenia-zawodowego-oraz-szkolnictwa-wyzszego-w-polsce>].

możliwości jego kontynuacji, a także upowszechnieniu kształcenia ustawicznego przez uznanie osiągnięć uzyskanych poza obszarem kształcenia formalnego.

Zasygnalizowane wyżej zmiany społeczno-gospodarcze, i wynikające z nich wytyczne i ramy prawne odnoszące się do kształcenia całościowego stanowią podstawę do zidentyfikowania następujących **głównych wyzwań, przed jakimi stoją obecnie polskie uczelnie**¹²:

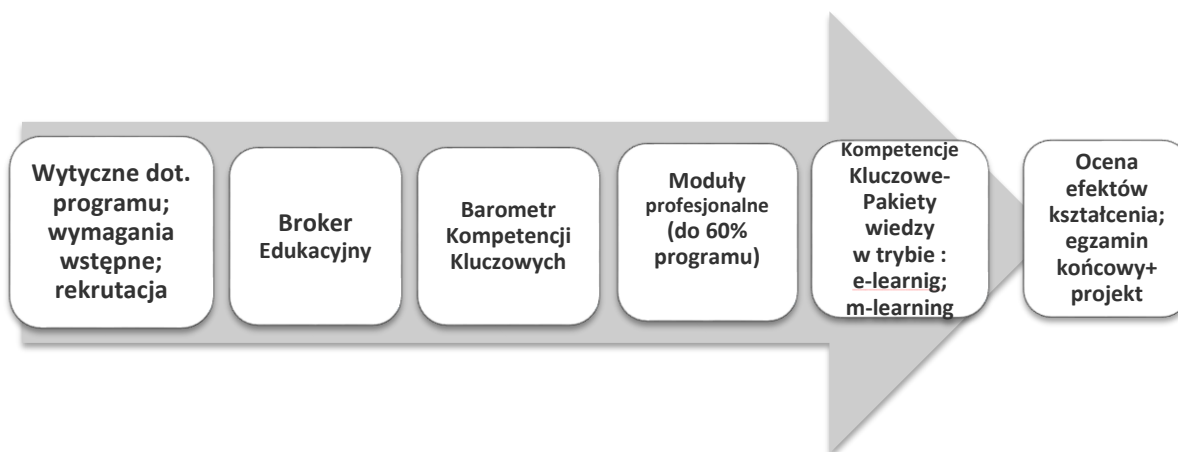
1. uznanie kompetencji zdobytych przez uczących się w systemie innym niż formalny, a w konsekwencji dopasowywanie oferty do realnych potrzeb osób dorosłych powracających do nauki (indywidualizacja oferowanych ścieżek kształcenia, skrócenie cykli kształcenia itp.),
2. dopasowanie treści i form kształcenia do potrzeb gospodarki; umożliwienie rozwoju osobowego uczących się,
3. zapewnienie jakości kształcenia i uczenia się – orientacja na efekty kształcenia się (systemy oceny jakości i walidacji efektów kształcenia się),
4. zwiększenie zakresu doradztwa w zakresie kariery edukacyjnej i zawodowej,
5. dbałość o profesjonalizację nauczania osób dorosłych (podnoszenie kompetencji pedagogicznych i andragogicznych kadry akademickiej),
6. upowszechnienie wykorzystania nowych technologii w procesie nauczania i uczenia się.

Powyższe **strategiczne kierunki interwencji**¹³ znalazły odzwierciedlenie w założeniach i składowych modelu kształcenia na studiach podyplomowych Knowledge@Work (zob. rys.1).

¹² *Perspektywa uczenia się przez całe życie...*, op. cit., s.17; *The Future of Learning: Preparing for Change*, Institute for Prospective Technological Studies, JRC European Commission, 2011, s. 23-30

¹³ Kolejna nowelizacja ustawy PSW w zamyśle ma sprzyjać rozwiązywaniu wymienionych wyzwań. Zob.: *Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw* [http://www.bip.nauka.gov.pl/_gALLERY/20/99/20996/20121128_zalozenia_do_zmiany_ustawy_-_Prawo_o_szkolnictwie_wyzszym.pdf] (20.04.2013)]

Rysunek 1. Składowe modelu Knowledge@Work

Źródło: opracowanie własne

Kluczowe narzędzia i wytyczne dotyczące studiów podyplomowych realizowanych w modelu Knowledge@Work obejmują:

1. Programy kształcenia, w których założone efekty kształcenia uwzględniają wyniki badań rynku pracy i/lub konsultacji z pracodawcami, uczelnianych analiz jakości kształcenia itp.
2. Blok kompetencji kluczowych poszukiwanych przez pracodawców¹⁴ jako stały element każdego programu kształcenia w ramach studiów podyplomowych, odpowiednio dobranych pod kątem specyfiki danego programu.
3. Barometr Kompetencji Kluczowych – oparte na technologii IT narzędzie do diagnozy kompetencji kluczowych posiadanych przez kandydata na studia podyplomowe, a uzyskanych przez niego poza systemem edukacji. Wyniki Barometru wraz z innymi elementami postępowania rekrutacyjnego pozwalają brokerowi edukacyjnemu przygotować optymalną ścieżkę kształcenia studenta.

¹⁴ Zob. *Foresight kadr nowoczesnej gospodarki*, (red.) K. B. Matusiak, J. Kuciński, A. Gryzik, PARP, Warszawa 2009, s. 127-128.

4. Brokera edukacyjnego - osobę, która w oparciu m.in. o wyniki Barometru doradza kandydatowi ścieżkę kształcenia odpowiadającą jego potrzebom edukacyjnym.
5. „Pakiety wiedzy” (moduły) z zakresu kompetencji kluczowych dostępne w trybie e-learning i m-learning.
6. Wykorzystanie technologii informatycznych w procesach administracyjnych oraz dydaktycznych (e-learning, m-learning).
7. Stosowane sposoby kształcenia, kompetencje kadry dydaktycznej – dostosowane do specyfiki uczenia się osób dorosłych.
8. Systematyczną ocenę postępów uczestnika studiów podyplomowych w zakresie osiągania zakładanych efektów kształcenia (w tym: system pre-testów i post-testów do wszystkich modułów, realizowanych za pomocą platformy e-learningowej).

Cel badania

Głównym celem badań ilościowych realizowanych na potrzeby projektu **„Knowledge@Work - zintegrowany model kształcenia przez całe życie na uczelniach wyższych”** było pogłębienie wiedzy na temat jakości kształcenia oraz oferty edukacyjnej szkół wyższych na poziomie studiów podyplomowych, a także określenie miejsca studiów podyplomowych w koncepcji kształcenia przez całe życie. W szczególności w badaniu zwrócono uwagę na kwestie elastyczności oferty edukacyjnej szkół wyższych, adresowanej do osób dorosłych powracających z rynku pracy. Przyjęto, iż w procesie przygotowywania i realizacji usługi edukacyjnej należy uwzględniać nie tylko oczekiwania słuchaczy i przewidywane efekty kształcenia, ale także już posiadane kompetencje słuchaczy (uzyskane dzięki kształceniu formalnemu i pozaformalnemu). W niniejszym opracowaniu, pod pojęciem elastycznej oferty rozumie się taki program kształcenia podyplomowego, który odpowiada na oczekiwania rynku pracy (pracodawców) oraz stwarza możliwości indywidualizacji ścieżki kształcenia stosownie do potrzeb słuchaczy studiów podyplomowych.

Na etapie planowania procesu badawczego założono, że w celu uzyskania obiektywnego obrazu jakości oferty edukacyjnej polskich uczelni w zakresie studiów

podyplomowych, badaniem powinni zostać objęci główni interesariusze procesu kształcenia. Stąd zostało ono zaplanowane w trzech grupach respondentów¹⁵:

1. **Słuchacze studiów podyplomowych**: zaplanowano badanie w grupie co najmniej 500 osób;
2. Osoby prowadzące zajęcia na studiach podyplomowych (wykładowcy): zaplanowano badanie w grupie co najmniej 200 osób;
3. Osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe (kierownicy, dziekani, sekretarze): zaplanowano badanie w grupie co najmniej 60 osób.

Ostatecznie w badaniach uczestniczyło 610 słuchaczy studiów podyplomowych, 203 osoby prowadzące zajęcia na studiach podyplomowych oraz 62 osoby, które w ramach swoich obowiązków odpowiedzialne są za studia podyplomowe.

Badanie słuchaczy studiów podyplomowych miało na celu poznanie: głównych motywów, jakimi kierują się osoby dorosłe decydujące się na skorzystanie z oferty edukacyjnej uczelni wyższych, opinii na temat jakości i organizacji studiów podyplomowych, oczekiwań i napotkanych trudności w kształceniu, preferowanych form kształcenia, itp.

W przypadku osób odpowiedzialnych na uczelniach wyższych za studia podyplomowe, szczególnie ważne było poznanie opinii nt. działań, jakie należy podjąć na rzecz doskonalenia prowadzonych studiów, oraz ograniczeń napotykanym w procesie ich realizacji i doskonalenia.

Dopełnienie informacji uzyskanych od obu grup, stanowią poglądy i obserwacje osób prowadzących zajęcia na studiach podyplomowych. Podobnie jak w przypadku słuchaczy i kierowników studiów, osoby należące do grupy wykładowców zostały poproszone o opinię na temat jakości oferty i ewentualnych, pożądanych zmian w sposobie realizacji kształcenia.

Wszystkie badane osoby zostały także poproszone o określenie preferencji, oraz potrzeb lub ograniczeń w odniesieniu do stosowania technik kształcenia na odległość (e-learning, m-learning).

¹⁵ Dla każdej z badanych grup przygotowano odrębny raport zawierający wyniki i wnioski z badań. Raporty dostępne na stronie internetowej projektu: <http://knowledgeatwork.pl>.

Główny problem badawczy dla całego procesu badawczego został sformułowany w następującej treści:

Czy oferta edukacyjna uczelni wyższych w zakresie studiów podyplomowych odpowiada wymogom koncepcji kształcenia przez całe życie, opierającej się na ścisłym powiązaniu z potrzebami rynku pracy, indywidualizacji kształcenia oraz wykorzystaniu technologii informatycznych?

W oparciu o powyższe pytanie sformułowano **główną hipotezę badawczą dla całego procesu badawczego**:

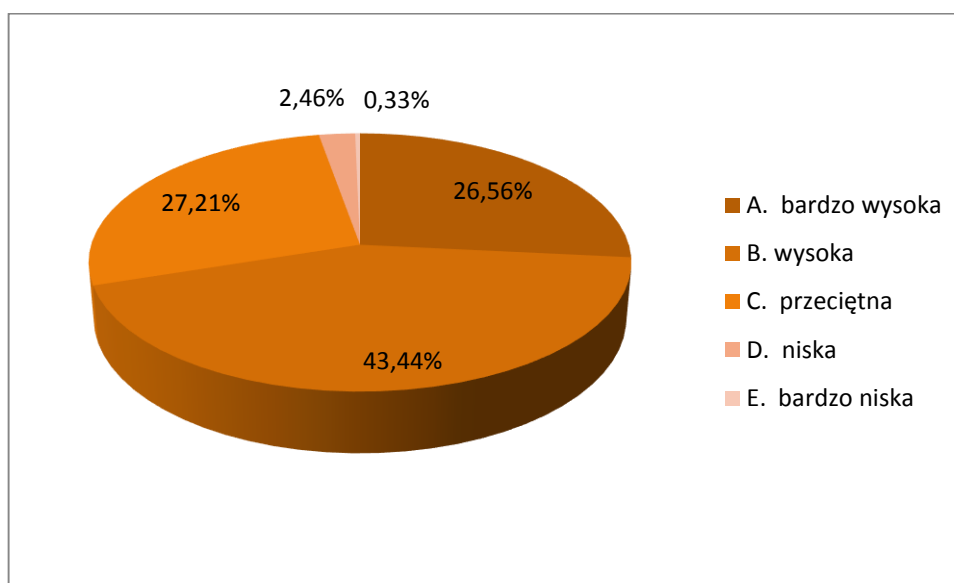
HG: Oferta edukacyjna uczelni wyższych w zakresie studiów podyplomowych w niewystarczającym stopniu odpowiada wymogom koncepcji kształcenia przez całe życie, głównie ze względu na niską elastyczność w zakresie reagowania na potrzeby rynku pracy, brak zindywidualizowanego podejścia do słuchaczy, jak również niski poziom wykorzystania technologii informatycznych.

Konkurencyjność studiów podyplomowych w procesie kształcenia przez całe życie

Studia podyplomowe są ważnym elementem edukacji formalnej dorosłych, która wpisuje się w koncepcję kształcenia przez całe życie. Ta forma zdobywania wiedzy stanowi uzupełnienie oferty edukacyjnej uczelni wyższych, wykraczającej poza poziom licencjata oraz magistra. Dzięki studiom podyplomowym słuchacze mogą kształcić się w krótszych cyklach nauczania, dzięki czemu w relatywnie krótkim czasie możliwe jest zdobycie lub uzupełnienie przez nich wiedzy niezbędnej w pracy zawodowej. Czy jednak taka, ustalona już w czasie długotrwałego procesu, forma jest adekwatna zarówno do potrzeb i oczekiwań słuchacza, jak również do potrzeb pracodawców?

Wykres 1. Ocena przydatności studiów podyplomowych dla pracy zawodowej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

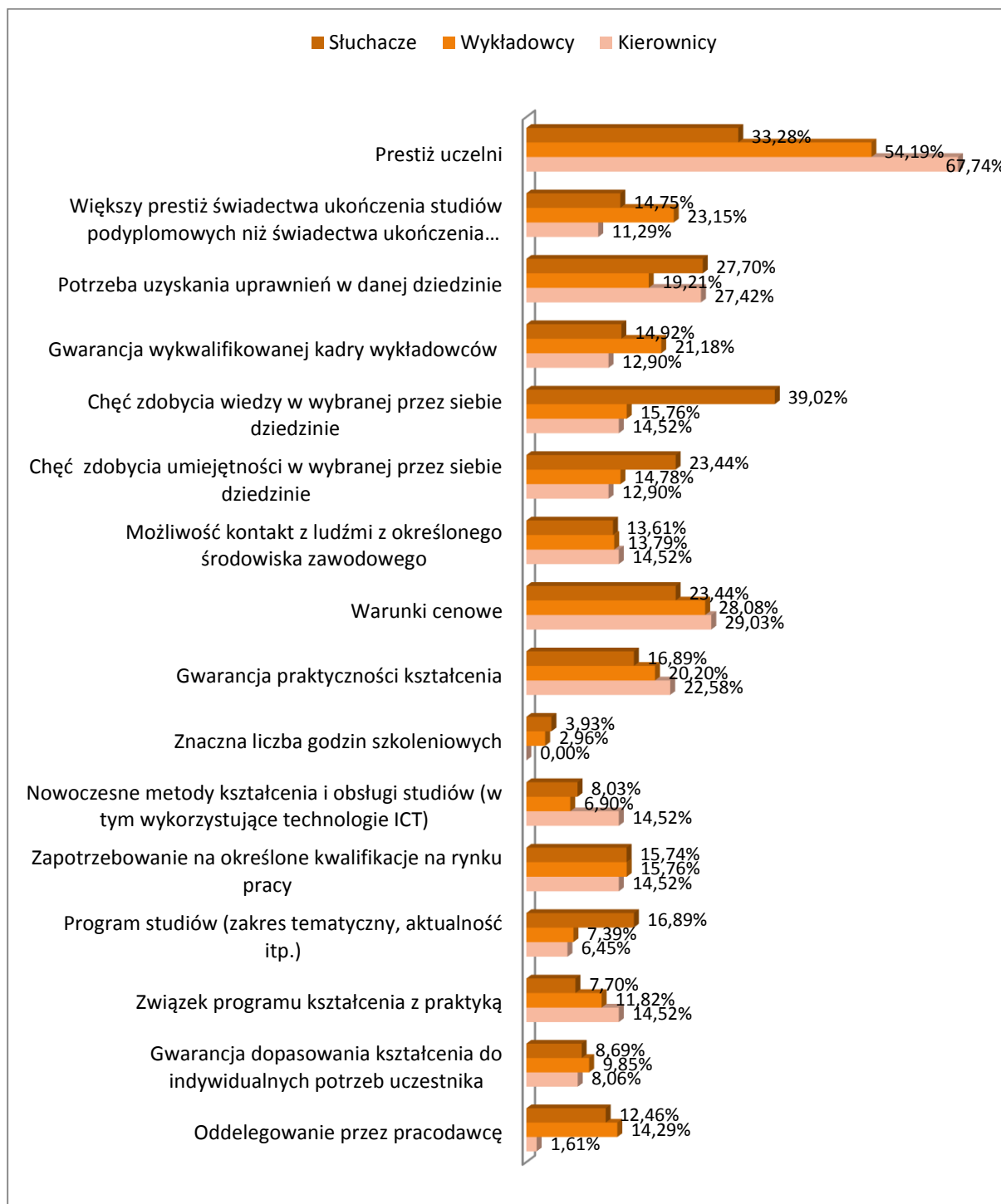
Jak wynika z badania realizowanego wśród słuchaczy studiów podyplomowych, zdecydowanie potwierdzają oni przydatność zawodową studiów podyplomowych, w których uczestniczyli. Jest to niezwykle istotny sygnał, świadczący o znaczeniu tej formy kształcenia przez całe życie, dla jej beneficjentów. **Okolo 70% słuchaczy studiów podyplomowych, uczestniczących w badaniu ankietowym stwierdziło, że przydatność zawodowa studiów, w których uczestniczyli, była wysoka lub bardzo wysoka.** (zob. wykres nr 1) Pozostali

słuchacze przede wszystkim wskazywali na ocenę przeciętną przydatności zawodowej studiów podyplomowych. Wskazań na ocenę niską oraz bardzo niską łącznie było bardzo niewiele.

W trakcie badania ankietowego poszukiwano również odpowiedzi na pytanie o czynniki, które miały największy wpływ na wybór studiów podyplomowych przez słuchaczy. Wyniki dla wszystkich grup uczestniczących w badaniu ankietowym zawiera wykres nr 2. Jak się okazuje, opinie uczestników badania nie zawsze były ze sobą zgodne. **Słuchacze** studiów podyplomowych przede wszystkim wskazywali na **chęć zdobycia wiedzy w wybranej przez siebie dziedzinie**. Na ten czynnik wskazało blisko 40% słuchaczy, podczas gdy odsetek wykładowców i osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe wskazujących na ten czynnik był zdecydowanie mniejszy, w granicach 15%. Dla wykładowców oraz kierowników studiów podyplomowych bezwzględnie najważniejszym czynnikiem, których w ich opinii skłania słuchaczy studiów podyplomowych do wyboru właśnie tej formy kształcenia, był **prestż uczelni**. Należy jednak zaznaczyć, że najbardziej „pewnie” w tym względzie oceniały ten czynnik osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe. Około 67% z nich, zaliczyło prestiż uczelni do najważniejszych czynników, determinujących wybory słuchaczy studiów podyplomowych. Jak już wcześniej wspomniano, prestiż uczelni był również najczęściej wskazywany przez wykładowców, ale ich odsetek był mniejszy niż w przypadku kierowników studiów i wynosił ok. 54%. Na prestiż uczelni wskazywał z kolei co trzeci słuchacz studiów podyplomowych i był to drugi pod względem znaczenia czynnik decydujący o wyborze studiów podyplomowych.

Biorąc pod uwagę czynniki, które w najmniejszym stopniu decydowały o wyborach przez słuchaczy studiów podyplomowych, można zauważyć, że wszyscy uczestnicy badania byli generalnie zgodni. Zarówno w opinii słuchaczy, jak i wykładowców oraz kierowników studiów, osoby poszukujące oferty kształcenia w zakresie studiów podyplomowych w najmniejszym stopniu kierowałyby się znaczną liczbą godzin szkoleniowych.

Wykres 2. Czynniki decydujące o wyborze studiów podyplomowych

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

W tabeli nr 1 przedstawiono ranking czynników determinujących wybór studiów podyplomowych przez słuchaczy w opiniach uczestników wszystkich etapów badania. Jak już

wcześniej wspomniano, kierownicy oraz wykładowcy na pierwszym miejscu postawili prestiż uczelni, który dla samych słuchaczy znalazł się na miejscu drugim, ustępując chęci zdobycia wiedzy w wybranej dziedzinie. Wykładowcy oraz kierownicy studiów byli również zgodni w kwestii kolejnego czynnika, którym były warunki cenowe. Znalazły się one bowiem na drugim miejscu w ich zestawieniach.

Tabela 1. Ranking czynników determinujących wybór studiów podyplomowych

Czynnik	Miejsce w zestawieniu		
	Słuchacze	Wykładowcy	Kierownicy
Chęć zdobycia wiedzy w wybranej przez siebie dziedzinie	1	7	5
Prestiż uczelni	2	1	1
Potrzeba uzyskania uprawnień w danej dziedzinie	3	6	3
Warunki cenowe	4	2	2
Chęć zdobycia umiejętności w wybranej przez siebie dziedzinie	5	9	11
Pogram studiów (zakres tematyczny, aktualność itp.)	6	14	14
Gwarancja praktyczności kształcenia	7	5	4
Zapotrzebowanie na określone kwalifikacje na rynku pracy	8	8	8
Gwarancja wykwalifikowanej kadry wykładowców	9	4	10
Większy prestiż świadectwa ukończenia studiów podyplomowych niż świadectwa ukończenia szkolenia	10	3	12
Możliwość kontaktu z ludźmi z określonego środowiska zawodowego	11	11	6
Oddelegowanie przez pracodawcę	12	10	15
Gwarancja dopasowania kształcenia do indywidualnych potrzeb uczestnika	13	13	13
Nowoczesne metody kształcenia i obsługi studiów (w tym wykorzystujące technologie ICT)	14	15	7
Związek programu kształcenia z praktyką/ duży udział praktycznych aspektów w programie kształcenia	15	12	9
Znaczna liczba godzin szkoleniowych	16	16	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

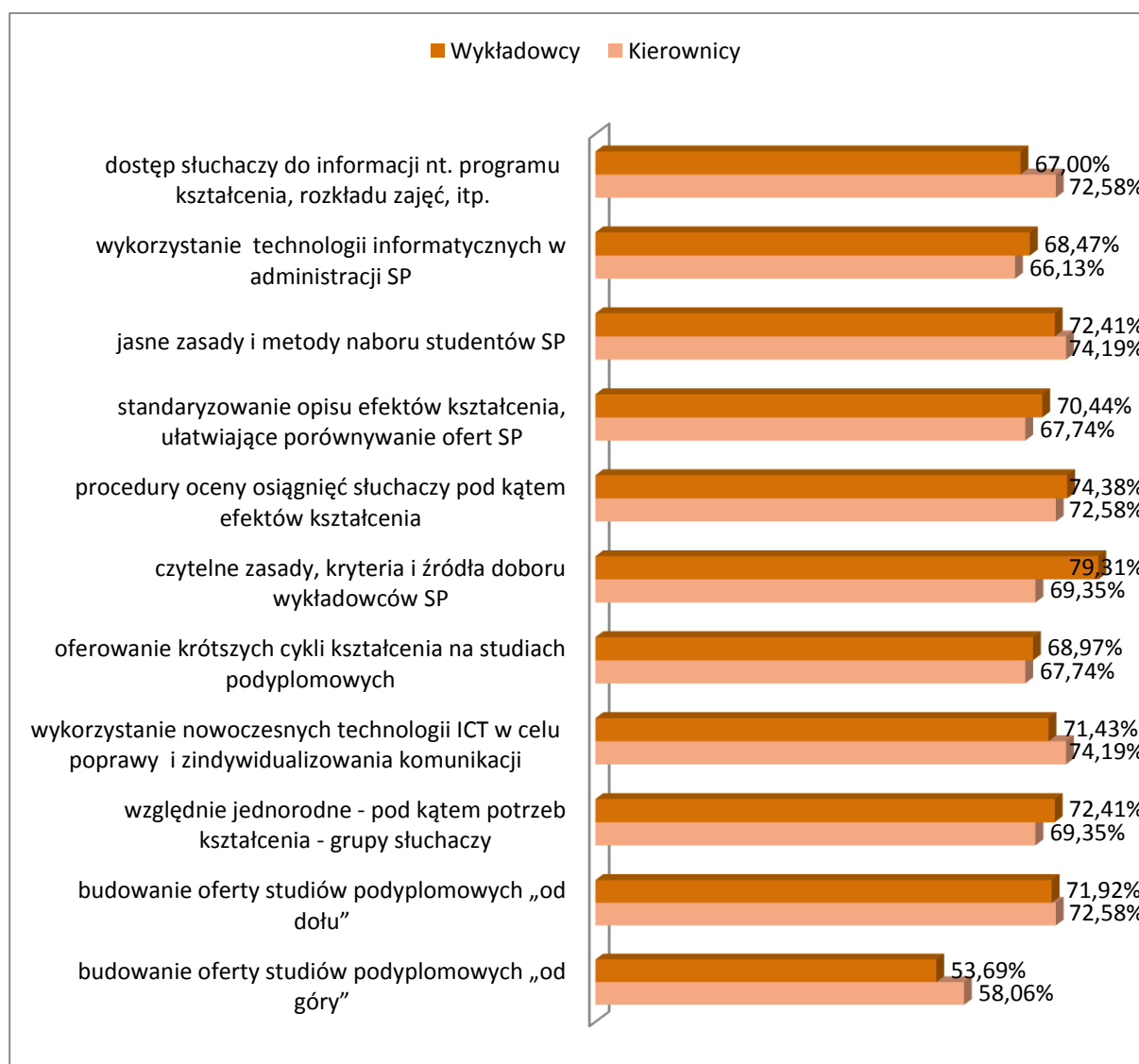
Warunki cenowe w rankingu dla słuchaczy znalazły się na 4. miejscu, ustępując potrzebie **uzyskania uprawnień w danej dziedzinie**. Słuchacze ponadto w grupie pięciu najważniejszych czynników wpływających na wybór przez nich oferty studiów podyplomowych wymienili **potrzebę uzyskania uprawnień w danej dziedzinie**, jak również **chęć zdobycia umiejętności w wybranej przez siebie dziedzinie**.

Wykładowcy oprócz prestiżu uczelni i warunków cenowych wśród pięciu najważniejszych czynników wymienili **większy prestiż świadectwa ukończenia studiów podyplomowych niż świadectwa ukończenia szkolenia, gwarancję wykwalifikowanej kadry wykładowców** oraz **gwarancję praktyczności kształcenia**. Kierownicy z kolei wskazywali na **konieczne uprawnienia**, możliwe do zdobycia w trakcie nauki, **gwarancję praktyczności kształcenia** oraz **chęć zdobycia wiedzy w wybranej przez słuchacza dziedzinie**.

Obserwując powyższe wyniki można stwierdzić, że kierownicy studiów podyplomowych wydają się lepiej orientować na oczekiwania słuchaczy wobec oferty studiów, niż wykładowcy. Zarówno bowiem słuchacze jak i kierownicy w głównej mierze wskazywali na konkretne korzyści, jakie osoba dorosła może wynieść z procesu kształcenia na konkretnym kierunku. Należy zaliczyć do nich **możliwość zdobycia wiedzy (koniecznie praktycznej)** oraz **uprawnień w konkretnej dziedzinie**. Wykładowcy z kolei skłaniali się do stwierdzenia, że magnesem przyciągającym słuchaczy na konkretne studia jest prestiż świadectwa oraz oni sami, czyli kadra akademicka.

Na konkurencyjność studiów podyplomowych z pewnością mają wpływ czynniki związane z organizacją i zarządzaniem nimi. W badaniu zapytano słuchaczy o to, jak oceniają oni poszczególne elementy zarządzania studiami, natomiast wykładowcy i kierownicy studiów wskazywali na znaczenie tych elementów dla konkurencyjności studiów. Na wykresie nr 3 przedstawiono jakie znaczenie w opinii wykładowców i kierowników studiów podyplomowych mają najważniejsze aspekty dotyczące organizacji studiów podyplomowych, natomiast na wykresie nr 4, jak są one oceniane przez słuchaczy studiów podyplomowych.

Wykres 3. Wpływ aspektów organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi na jakość studiów (jako odsetek wskazań na wysokie oraz bardzo wysokie znaczenie)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Jak wynika z wykresu, opinie wykładowców oraz kierowników studiów podyplomowych były generalnie zgodne w odniesieniu do aspektów organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi, które mogą mieć decydujące znaczenie dla jakości studiów, choć nie dotyczyło to czynników, które znalazły się na pierwszym miejscu w obu grupach. Wykładowcy wyrazili przekonanie, że najważniejszym czynnikiem decydującym o jakości studiów podyplomowych są **czytelne zasady, kryteria i źródła doboru wykładowców studiów podyplomowych**. Kierownicy studiów z kolei na pierwszym miejscu postawili dwa

czynniki. Należą do nich jasne **zasady i metody naboru studentów studiów podyplomowych** oraz **wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji między słuchaczami i wykładowcami**.

W dalszej kolejności wykładowcy największe znaczenie przypisywali takim czynnikom jak:

- **procedury oceny osiągnięć słuchaczy pod kątem efektów kształcenia;**
- **jasne zasady i metody naboru studentów studiów podyplomowych;**
- **względnie jednorodne – pod kątem potrzeb kształcenia – grupy słuchaczy;**
- **budowanie oferty studiów podyplomowych „od dołu”;**
- **wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami i wykładowcami.**

Kierownicy wśród następujących czynników wymienili:

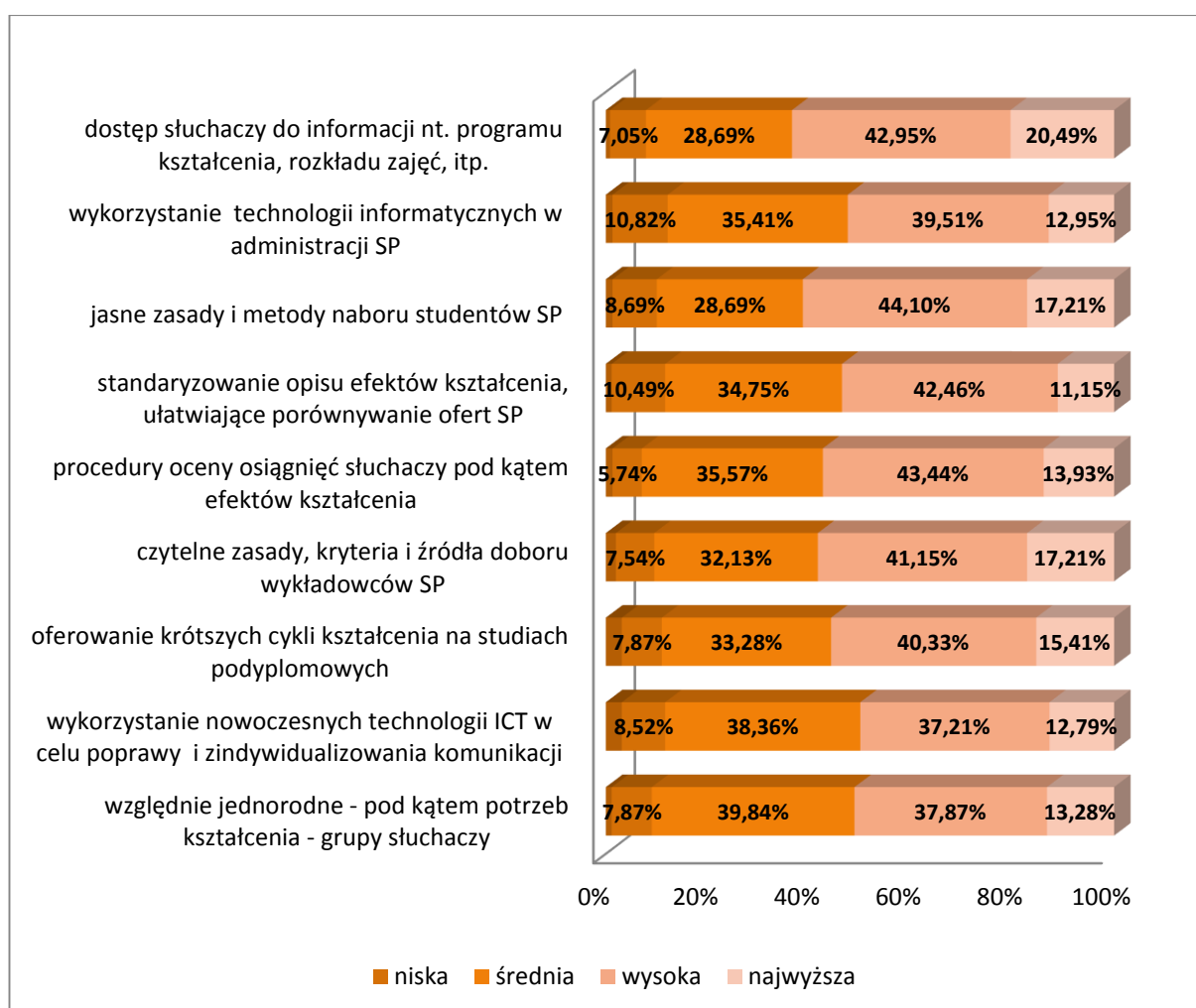
- **dostęp słuchaczy do informacji nt. programu kształcenia, rozkładu zajęć itp.;**
- **procedury oceny osiągnięć słuchaczy pod kątem efektów kształcenia;**
- **budowanie oferty studiów podyplomowych „od dołu”;**
- **czytelne zasady, kryteria i źródła doboru wykładowców studiów podyplomowych;**
- **względnie jednorodne – pod kątem potrzeb kształcenia – grupy słuchaczy.**

Interesujących wniosków dostarcza analiza opinii respondentów odnośnie poziomu decyzyjnego, na jakim kształtowana jest oferta studiów podyplomowych. Punktem odniesienia jest tutaj kwestia decentralizacji odpowiedzialności za ostateczny obraz tej oferty. Obie grupy respondentów były zgodne w tej kwestii. W trakcie badania zarówno wykładowcy jak i osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe **wyraźnie opowiedzieli się za modelem zdecentralizowanym**, który przewiduje **budowanie oferty studiów podyplomowych „od dołu”**. W modelu tym oferta budowana jest w oparciu o propozycje pracowników, w szczególności kadry dydaktycznej, profesorów, kierowników katedr i instytutów. Można powiedzieć, że tworzona jest „bliżej słuchacza”. Alternatywą jest tworzenie oferty studiów w oparciu o model scentralizowany, gdzie podmiotem decyzyjnym

jest jedna jednostka w ramach uczelni bądź wydziału. Wyniki badania stanowią bardzo wyraźny sygnał ze strony respondentów odnośnie tego, na jakim poziomie decyzyjnym **nie powinna** powstawać oferta studiów podyplomowych.

Znaczeniu poszczególnych aspektów organizacyjnych studiów podyplomowych wskazywanym przez wykładowców i kierowników studiów, towarzyszyła ich ocena, której dokonywali słuchacze studiów. Wyniki tej oceny, przeprowadzonej w badaniu adresowanym do słuchaczy studiów podyplomowych, przedstawia wykres nr 4.

Wykres 4. Ocena organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi przez słuchaczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Biorąc pod uwagę wyłącznie wskazania na ocenę najwyższą, słuchacze studiów podyplomowych najlepiej oceniali **dostęp do informacji nt. programu kształcenia** oraz

zasady i metody naboru studentów, a także **czytelne zasady, kryteria i źródła doboru wykładowców**. W pierwszym z wymienionych przypadków odsetek respondentów przyznających ocenę najwyższą wynosił ok. 20%, w dwóch pozostałych ok. 17%. Najmniejszym odsetkiem wskazań na ocenę najwyższą charakteryzowały się z kolei takie elementy organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi jak **standaryzowanie opisu efektów kształcenia ułatwiające porównywanie różnych ofert studiów podyplomowych, wykorzystanie technologii informatycznych w administracji studiami podyplomowymi oraz wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami studiów i wykładowcami**. W tych przypadkach odsetek respondentów wskazujących na ocenę najwyższą wahał się w przedziale od 11,15% do 12,95%.

Powyższe spostrzeżenia potwierdza również analiza łącznie odsetka respondentów, którzy wskazywali oceny wysokie oraz najwyższe. Ponad 60% udziałem charakteryzował się **dostęp słuchaczy do informacji nt. programu kształcenia, rozkładu zajęć oraz jasne zasady i metody naboru studentów**.

W kolejnej grupie znalazły się czynniki, dla których skumulowany odsetek wskazań na oceny wysokie oraz najwyższe mieścił się w przedziale 55%-60%. Do tych elementów zaliczają się:

- czytelne zasady, kryteria i źródła doboru wykładowców studiów podyplomowych;
- procedury oceny osiągnięć słuchaczy pod kątem efektów kształcenia;
- oferowanie krótszych cykli kształcenia na studiach podyplomowych.

Czynniki, które z kolei charakteryzowały się najmniejszym odsetkiem słuchaczy nadających oceny wysokie oraz bardzo wysokie były **wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami studiów podyplomowych i wykładowcami (w ramach konsultacji, czatów itp.) oraz względnie jednorodne – pod kątem potrzeb kształcenia – grupy słuchaczy**.

Skala, którą posługiwali się respondenci obejmowała oceny od 1 do 5. Słuchacze generalnie pozytywnie oceniali poszczególne aspekty organizacji studiów podyplomowych, w których uczestniczyli, jednakże byli również tacy, którzy wskazywali na ocenę najniższą oraz

niską. W kilku przypadkach odsetek słuchaczy mniej lub bardziej **niezadowolonych** z danego aspektu organizacji studiów przekraczał 10%. Zdarzyło się tak w następujących przypadkach:

- wykorzystanie technologii informatycznych w administracji studiami: 12,13%;
- standaryzowanie opisu efektów kształcenia, ułatwiające porównywanie ofert studiów podyplomowych: 11,64%;
- wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami i wykładowcami: 11,64%;
- oferowanie krótszych cykli kształcenia na studiach podyplomowych: 10,98%;
- jasne zasady i metody naboru studentów studiów podyplomowych, a tu w szczególności trafność kryteriów kwalifikacyjnych, rzetelność procedur, rozpoznanie potrzeb słuchaczy w zakresie kształcenia): 10%.

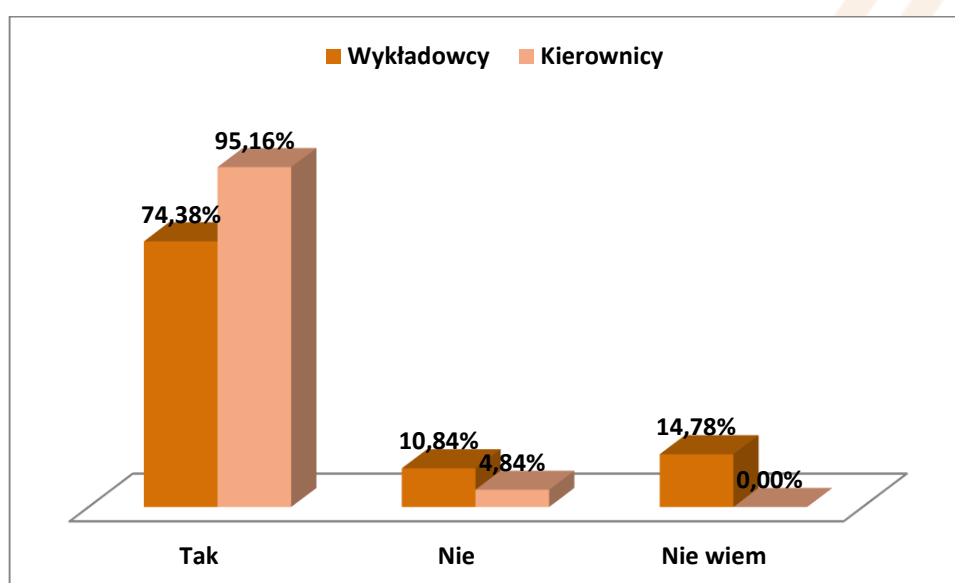
Warto jeszcze podkreślić, że w przypadku dwóch ocenianych przez studentów aspektów organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi, wyraźnie wyższy był odsetek słuchaczy, którzy wskazywali ocenę najniższą. Dotyczyło to **oferowania krótszych cykli kształcenia** oraz **zastosowania nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami i wykładowcami**. W obu wymienionych przypadkach odsetek słuchaczy, przyznających ocenę najniższą wyniósł 3,11%.

Uczelnie wyższe jako podmiot kształcenia przez całe życie

Studia podyplomowe są formą kształcenia osób dorosłych, która ze swojej natury (jak i nazwy) ma charakter wyraźnie akademicki. Odnosi się to podmiotów, oferujących tą formę kształcenia, uregulowań i wymagań prawnych itp. Ze względu jednak na istotę kształcenia osób dorosłych i często jego nierozzerwalny związek z konkretnymi potrzebami zarówno pracowników, jak i pracodawców, rysuje się zapotrzebowanie również na inne formy kształcenia. Formy być może bardziej elastyczne, być może bardziej dopasowane do potrzeb rynku pracy i przede wszystkim w krótszym czasie dostarczające niezbędnej wiedzy i niezbędnych umiejętności, a przede wszystkim praktycznych aspektów, które można wykorzystać na konkretnym stanowisku pracy.

Uczelnie wyższe nie są jedyną kategorią podmiotów zaangażowanych w kształcenie przez całe życie, jednakże w trakcie badania wyraźnie potwierdzono ich znaczenie dla tego procesu. Zarówno wykładowcy, jak i osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe zgodnie potwierdzały, że uczelnie, z którą współpracują, posiada ofertę kształcenia przygotowaną z myślą o potrzebach osób dorosłych powracających do nauki (zob. wykres nr 5). Blisko 75% wykładowców i ok. 95% kierowników, wskazywało na odpowiedź twierdzącą.

Wykres 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie o ofertę kształcenia przygotowaną z myślą o potrzebach osób dorosłych powracających do nauki

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Wśród wszystkich form kształcenia dla osób dorosłych powracających do nauki, wykładowcy największe doświadczenie posiadali w prowadzeniu studiów podyplomowych oraz studiów I i II stopnia. Te dwie formy łącznie stanowiły 50% wszystkich aktywności, wskazywanych przez osoby prowadzące zajęcia, uczestniczące w badaniu ankietowym. (zob. tabela nr 2). W dalszej kolejności wykładowcy wskazywali na swoje doświadczenia w prowadzeniu zajęć w ramach zamkniętych szkoleń zamawianych przez firmy, studiów doktoranckich, bądź krótkich kursów. Najmniejsze doświadczenie wykazywali w szkoleniach zakończonych certyfikatami oraz w konsultingu.

Tabela 2. Formy kształcenia, w których uczestniczyli wykładowcy wg odsetka wskazań

Forma kształcenia osób dorosłych	Odsetek wg wszystkich wskazań
Studia podyplomowe	28,41%
Studia I lub II stopnia	22,61%
Szkolenia zamknięte (zamawiane przez firmy)	13,34%
Studia doktoranckie	10,99%
Krótkie kursy	10,36%
Szkolenia zakończone certyfikatem	8,16%
Konsulting	6,12%
Razem	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Jak wynika z badania, oferta edukacyjna uczelni wyższych, zorientowana na osoby dorosłe powracające do nauki również przede wszystkim obejmuje studia podyplomowe oraz studia I i II stopnia. Osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe, uczestniczące w badaniu ankietowym, potwierdziły, że te dwie formy kształcenia stanowią ok. 46% całej oferty edukacyjnej uczelni wyższych, zorientowanej na osoby dorosłe powracające do nauki. (zob. tabela nr 3). W dalszej kolejności wskazywano na zamknięte szkolenia na zamówienie firm, szkolenia zakończone certyfikatem, krótkie kursy oraz studia doktoranckie. Najrzadziej spotykaną formą kształcenia oferowaną przez szkoły wyższe był konsulting. Można stwierdzić, że rozkład udziału form kształcenia praktykowanych przez wykładowców z deklarowanymi przez kierowników studiów był zbliżony.

Tabela 3. Formy kształcenia oferowane przez uczelnie wyższe wg odsetka wskazań

Forma kształcenia osób dorosłych	Odsetek wg wszystkich wskazań
studia podyplomowe	23,81%
studia I lub II stopnia	22,62%
szkolenia zamknięte (zamawiane przez firmy)	13,10%
szkolenia zakończone certyfikatem	11,90%
krótkie kursy	11,90%
studia doktoranckie	11,51%
konsulting	5,16%
Razem	100%

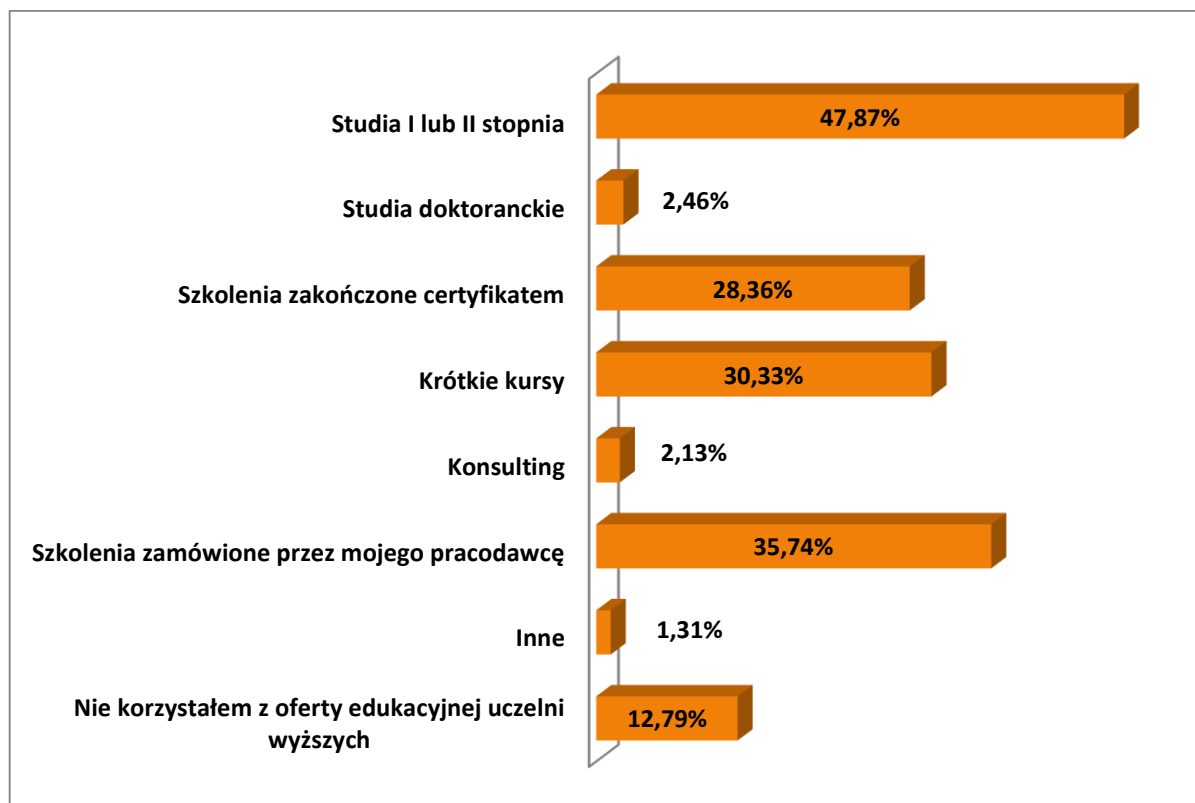
Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Swoje uczestnictwo w innych niż studia podyplomowe formach edukacji oferowanych przez uczelnie wyższe deklarowali również słuchacze studiów podyplomowych. Na wykresie nr 6 przedstawiono, jaki był udział respondentów uczestniczących w poszczególnych formach kształcenia oferowanych przez uczelnie wyższe w ostatnich 3 latach.

Największa grupa osób uczestniczących w badaniu, przede wszystkim korzystała z typowej dla uczelni wyższych formy kształcenia, czyli studiów I lub II stopnia. Na ten element oferty edukacyjnej szkół wyższych wskazało bowiem blisko 48% badanych. Jednocześnie należy przypomnieć, że pytanie odnosiło się do trzech ostatnich lat, w związku z czym można wysnuć wniosek, że **absolwenci uczelni wyższych w relatywnie krótkim czasie od ukończenia studiów na I lub II stopniu, podejmują naukę na studiach podyplomowych**. W kontekście idei kształcenia przez całe życie to niezwykle ważne spostrzeżenie i jednocześnie wskazówka dla osób kształtujących ofertę edukacyjną szkół wyższych.

Drugim istotnym elementem w ofercie uczelni wyższych w zakresie kształcenia osób dorosłych jest, jak wynika z badania, organizowanie oraz realizacja szkoleń zamawianych przez pracodawców. W tej właśnie formie kształcenia w ostatnich trzech latach uczestniczyło bowiem ponad 35% badanych. Niewiele mniejszym udziałem badanych, wskazujących na ich uczestnictwo, charakteryzowały się również **krótkie kursy** oraz **szkolenia zakończone certyfikatami**. Z pierwszej formy kształcenia korzystało 30% badanych, z drugiej ok. 28%.

Wykres 6. Uczestnictwo respondentów w innych niż studia podyplomowe formach edukacji, oferowanych przez uczelnie wyższe w ciągu ostatnich trzech lat (wg odsetka respondentów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Najmniejszą liczbą beneficjentów, charakteryzowały się **usługi konsultingu** oraz **studia doktoranckie**, w których uczestniczyło ok. 2% respondentów. Co ósmy słuchacz studiów podyplomowych, uczestniczący w badaniu, oświadczył, że w okresie ostatnich trzech lat w ogóle nie korzystał z żadnej oferty edukacyjnej uczelni wyższych. Warto również z kolei zauważyć, że w wielu przypadkach słuchacze studiów podyplomowych w ostatnich trzech latach uczestniczyli w więcej niż tylko jednej formie kształcenia, oferowanej przez uczelnie wyższe.

Uczelnie wyższe nie są jednak jedynymi podmiotami, w których ofercie znajdują się formy edukacji adekwatne dla osób dorosłych. Zwłaszcza w dobie szerokiego wykorzystania środków z Europejskiego Funduszu Społecznego, oferta edukacyjna firm i instytucji szkoleniowych jest niezwykle bogata. Nie ulega również wątpliwości, że taka sytuacja zmusza

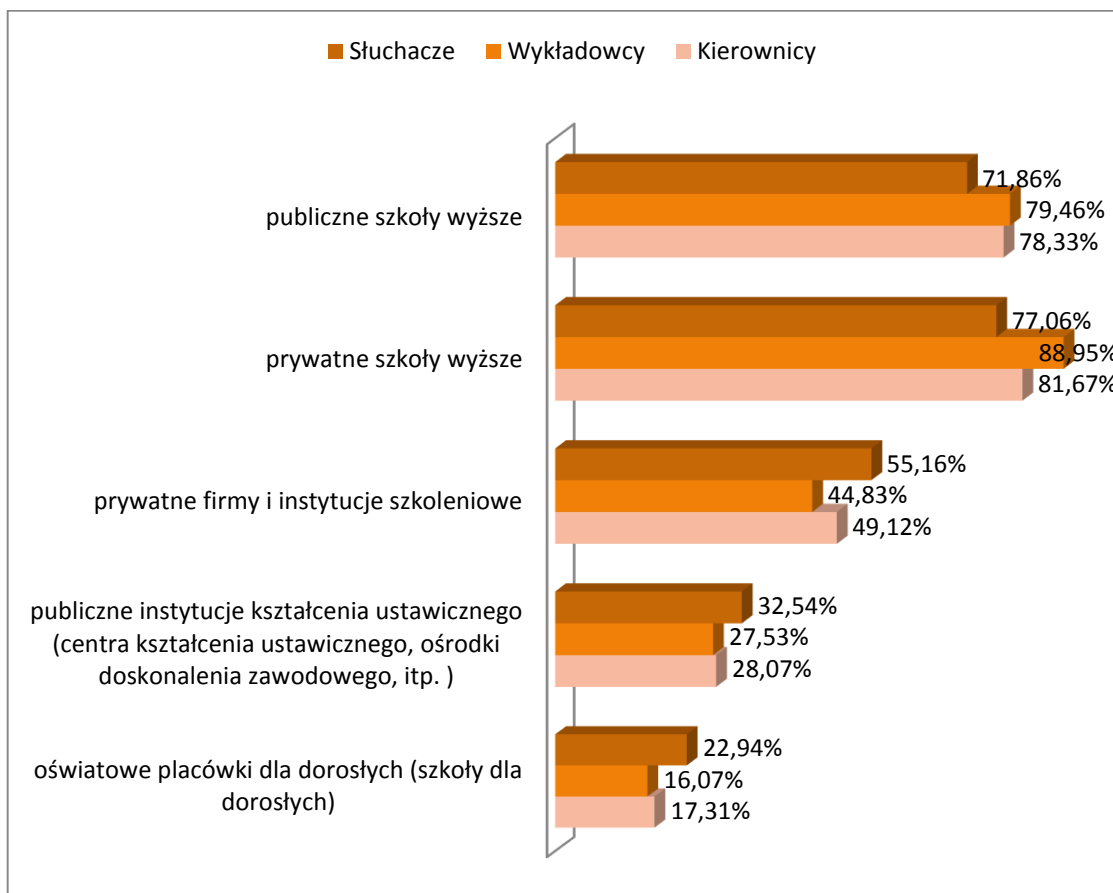
wszystkie instytucje rynku edukacyjnego do konkutowania i podnoszenia poziomu swojej konkurencyjności.

Słuchacze studiów podyplomowych, uczestniczących w badaniu ankietowym, zostali zapytani o to, czy w ostatnich trzech latach korzystali również z ofert kształcenia świadczonych przez podmioty inne niż uczelnie wyższe, na przykład firmy i instytucje szkoleniowe, centra kształcenia ustawicznego itp.

Spśród 610 osób uczestniczących w badaniu ankietowym aż 465 przyznało, że w ostatnich trzech latach uczestniczyły w formach kształcenia przez całe życie poza uczelniami wyższymi. To 76% wszystkich badanych. **Taki odsetek odpowiedzi potwierdzających korzystanie z oferty edukacyjnej instytucji innych niż szkoły wyższe wyraźnie dowodzi, że na rynku edukacyjnym uczelnie mają poważnych konkurentów i nie mają monopolu w zakresie kształcenia przez całe życie.**

Wszyscy respondenci uczestniczący w badaniu mieli możliwość wyrażenia swojej opinii o ofercie edukacyjnej różnych instytucji, których działalności koncentruje się na kształceniu osób dorosłych. Zadano im pytanie o to, jak w oparciu o swoje dotychczasowe doświadczenia i obserwacje, oceniają poszczególne podmioty rynku usług edukacji ustawicznej pod kątem jakości oferowanych usług. W szczególności przedmiotem oceny były: **różnorodność oferty, przydatność w karierze zawodowej, sposób świadczenia usług, dostępność cenowa** oraz inne. Badani każdej z wymienionych w ankiecie instytucji nadawali oceny od 1- najniższa do 5- najwyższa. Na wykresie nr 7 przedstawiono, odsetek respondentów z każdej badanej grupy, nadający poszczególnym instytucjom oceny wysokie oraz najwyższe łącznie.

Wykres 7. Ocena jakości kształcenia podmiotów rynku edukacji ustawicznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

Wszystkie grupy uczestniczące w badaniu były w zasadzie jednomyślne, co do oceny poszczególnych podmiotów rynku edukacyjnego dla dorosłych. Zarówno słuchacze studiów podyplomowych, jak i prowadzący zajęcia oraz osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe, zgodnie potwierdzali, że to uczelnie wyższe zapewniają najwyższą jakość oferowanych przez siebie usług, ze wskazaniem jednak na uczelnie prywatne.

Prywatne firmy i instytucje szkoleniowe we wszystkich badanych grupach ocenione zostały raczej jako przeciętne, zdecydowanie gorzej wypadły już jednak takie instytucje kształcenia jak centra kształcenia ustawicznego, ośrodki doskonalenia zawodowego itp. Zdecydowanie najslabiej oceniono oświatowe placówki dla dorosłych (szkoły dla dorosłych).

Studia podyplomowe wobec wyzwań procesu kształcenia przez całe życie

Podejmując wyzwanie związane z formułowaniem rekomendacji na przyszłość oraz budową nowoczesnego modelu studiów podyplomowych, zgodnego z priorytetami idei kształcenia przez całe życie, a także potrzebami odbiorców oferty edukacyjnej, należało przede wszystkim zdefiniować najważniejsze obszary problemowe związane z tą formą kształcenia. W dalszej kolejności należało zestawić je z oczekiwaniami głównych interesariuszy studiów podyplomowych.

W tabeli nr 4 zestawiono najważniejsze obszary problemowe dostrzegane przez słuchaczy studiów podyplomowych z artykułowanymi przez nich w trakcie badania oczekiwaniami wobec oferty studiów podyplomowych.

Słuchacze studiów podyplomowych uczestniczący w badaniu ankietowym wśród głównych obszarów problemowych związanych z ofertą studiów wskazywali na **brak standaryzacji opisu efektów kształcenia**, która ułatwiałaby porównywanie różnych ofert studiów podyplomowych, **niewystarczające wykorzystanie technologii informatycznych zarówno w administracji studiami podyplomowymi, jak również w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami studiów i wykładowcami**.

Wskazywano również na problemy związane z **brakiem, bądź niedostateczną indywidualizacją oferty kształcenia dla potrzeb konkretnego słuchacza**. Najważniejszymi barierami w tym obszarze były **zbyt zróżnicowane potrzeby edukacyjne słuchaczy w grupach**, które mogły być wynikiem **niewłaściwych, bądź nieprecyzyjnych procedur naboru studentów**, które umożliwiłyby z kolei właściwe rozpoznanie indywidualnych potrzeb uczestników kształcenia. Zbyt dużego zróżnicowanie potrzeb edukacyjnych słuchaczy na początku studiów, może stanowić utrudnienie w podejściu indywidualnym do każdego z nich, czy zaproponowaniu możliwości skorzystania z krótszych cykli kształcenia. Słuchacze wskazywali również na **zbyt mały udział aspektów praktycznych w programach studiów**, jak również na **utrudniony kontakt z wykładowcą**.

Tabela 4. Najważniejsze obszary problemowe oraz oczekiwania słuchaczy studiów podyplomowych

OBSZARY PROBLEMOWE	OCZEKIWANIA SŁUCHACZY
<i>Brak standaryzacji opisu efektów kształcenia, która ułatwiałaby porównywanie różnych ofert studiów podyplomowych</i>	<i>Możliwość uzyskania świadectwa/ certyfikatu potwierdzającego posiadane kompetencje</i>
<i>Niewystarczające wykorzystanie technologii informatycznych w administracji studiami podyplomowymi</i>	<i>Uwzględnianie aspektów praktycznych</i>
<i>Niskie wykorzystanie nowoczesnych technologii ICT w celu poprawy i zindywidualizowania komunikacji pomiędzy słuchaczami studiów i wykładowcami</i>	<i>Dbłość o poziom nauczania</i>
<i>Problemy związane z niejednorodnością grup pod kątem indywidualnych potrzeb kształcenia</i>	<i>Dostęp on-line do materiałów dydaktycznych</i>
<i>Brak w ofercie studiów podyplomowych krótszych cykli kształcenia</i>	<i>Możliwość elastycznego dostosowania programu studiów do indywidualnych potrzeb słuchacza</i>
<i>Niewystarczająco jasne zasady i metody naboru studentów, w szczególności w kwestii trafności kryteriów kwalifikacyjnych, rzetelności procedur oraz rozpoznania potrzeb słuchaczy w zakresie kształcenia</i>	<i>Możliwość uzyskania poradnictwa edukacyjnego oraz zawodowego</i>
<i>Zbyt mały udział aspektów praktycznych z uwzględnieniem liczby zajęć, na których wykładowcami byli praktycy</i>	<i>Nowoczesne metody dydaktyczne uwzględniające specyfikę kształcenia osób dorosłych</i>
<i>Mało zróżnicowane sposoby przekazywania wiedzy</i>	<i>Możliwość uznawania niektórych kompetencji uczestnika studiów wymaganych do uzyskania dyplomu a zdobytych poza uczelnią</i>
<i>Zbyt duże zróżnicowanie potrzeb edukacyjnych słuchaczy na początku studiów</i>	<i>Diagnozowanie potrzeb rozwojowych uczestników studiów podyplomowych i osiągniętych efektów kształcenia</i>
<i>Utrudniony kontakt z wykładowcą</i>	<i>Podział zakresu kształcenia na mniejsze części, które można opanować w różnym czasie i w różnych systemach</i>
	<i>Wykorzystanie technologii mobilnych w kształceniu.</i>
	<i>Studia w trybie e- learningu</i>

Źródło: opracowanie własne

W związku ze zdefiniowanymi obszarami problemowymi można wskazać na najważniejsze oczekiwania słuchaczy wobec oferty studiów podyplomowych w przyszłości. Przede wszystkim od studiów oczekują oni możliwości **uzyskania potwierdzenia posiadanych przez siebie kompetencji**, w postaci certyfikatu lub świadectwa. Wskazują na konieczność **większej dbałości o poziom nauczania na uczelniach, większy udział aspektów praktycznych w kształceniu**. Słuchaczom zależy również na **dostępności on-line do materiałów dydaktycznych, elastycznym dostosowaniu programu studiów do ich indywidualnych potrzeb**. Słuchacze wskazywali również na **potrzebę skorzystania z poradnictwa edukacyjnego i zawodowego oraz uznawania swoich kompetencji, które zdobyte zostały poza uczelnią**. Poradnictwo zawodowe i edukacyjne oraz odpowiednie diagnozowanie potrzeb rozwojowych uczestników studiów podyplomowych i osiągniętych efektów kształcenia z pewnością służyłoby indywidualizacji oferty dla potrzeb konkretnego słuchacza, na przykład poprzez podział zakresu kształcenia na mniejsze części, możliwe do opanowania w różnym czasie i w różnych systemach. Z pewnością istotnym instrumentem indywidualizacji tej oferty byłyby wykorzystywane rozwiązania związane z nauczaniem na odległość, takie jak studia w trybie e-learningu a nawet technologie mobilne.

Można zauważyć, że na podobne obszary problemowe oraz trendy rozwojowe w kształceniu przez całe życie w oparciu o studia podyplomowe wskazywały osoby prowadzące zajęcia na studiach podyplomowych. Zostały one przedstawione w tabeli nr 5.

Do najważniejszych obszarów problemowych związanych ze studiami podyplomowymi na uczelniach wyższych wykładowcy zaliczyli **brak możliwości zindywidualizowania pracy z konkretnym słuchaczem (głównie ze względu na brak częstszych spotkań), zbyt duże zróżnicowanie wiedzy słuchaczy „na wejściu”, niewystarczające kompetencje merytoryczne słuchaczy, czy też zbyt małe wykorzystanie komputerów i Internetu w procesach kształcenia**.

Wykładowcy dostrzegali, już w chwili obecnej, najważniejsze trendy, które z pewnością, będą wyznaczały politykę uczelni wyższych wobec oferty studiów podyplomowych w przyszłości. Wykładowcy wyraźnie podkreślali **rosnące oczekiwania słuchaczy wobec oferty studiów podyplomowych**. Zdaniem wykładowców **słuchacze potrafią precyzyjnie określić, czego oczekują od studiów, są bardziej wymagający zarówno**

wobec wykładowców jak i materiałów edukacyjnych, jak również na rynku będą poszukiwali oferty szytej na miarę ich indywidualnych potrzeb. Materiały dydaktyczne powinny być dostępne do słuchacza w każdym momencie i „na wyciągnięcie ręki”, sposoby nauczania bardziej zróżnicowane w oparciu o elastyczne łączenie różnych form nauczania.

Tabela 5. Najważniejsze obszary problemowe oraz trendy obserwowane przez wykładowców

OBSZARY PROBLEMOWE	OBSERWOWANE TRENDY
<i>Brak możliwości zindywidualizowania pracy z konkretnym słuchaczem</i>	<i>Rosnące oczekiwania słuchaczy wobec wykładowców</i>
<i>Zbyt duże zróżnicowanie wiedzy słuchaczy „na wejściu”</i>	<i>Bardzo sprecyzowane oczekiwania słuchaczy wobec studiów</i>
<i>Brak możliwości częstszych spotkań ze słuchaczami</i>	<i>Rosnące oczekiwania słuchaczy wobec materiałów edukacyjnych</i>
<i>Niewystarczające kompetencje merytoryczne słuchaczy</i>	<i>Oczekiwanie przez słuchaczy oferty „szytej na miarę”</i>
<i>Zbyt małe wykorzystanie komputerów i Internetu w procesach kształcenia</i>	<i>Oczekiwanie dostępności materiałów dydaktycznych w każdym momencie i „na wyciągnięcie ręki”</i>
	<i>Oczekiwanie zastosowania bardziej zróżnicowanych sposobów nauczania</i>
	<i>Oczekiwanie elastycznego łączenia form nauczania</i>

Źródło: opracowanie własne

Choć opinie wykładowców formułowane są z innej perspektywy niż słuchaczy, to jednak to właśnie oni znajdują się w bardziej bezpośredniej relacji ze słuchaczami niż kierownicy i wydaje się, że lepiej „wyczuwali” ich oczekiwania. **Kierownicy studiów podyplomowych reprezentowali nieco inne spojrzenie na główne obszary problemowe związane ze studiami.** Bardziej odnosiły się one do aspektów organizacyjnych i administracyjnych, do sposobu i horyzontu czasowego planowania, jak również umiejscowienia studiów w strategiach edukacyjnych uczelni. W tabeli nr 6 zestawiono najważniejsze obszary problemowe i utrudnienia w organizacji i rozwoju studiów podyplomowych dostrzegane przez osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe na uczelniach.

Tabela 6. Najważniejsze utrudnienia w organizacji i rozwoju studiów podyplomowych w opinii osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe

OBSZARY PROBLEMOWE
<i>Niewłaściwy sposób podejmowania decyzji odnośnie oferty studiów. Brak koordynacji, jednolitych zasad tworzenia programów, oferta intuicyjna, bez poparcia w badaniach rynku w zakresie popytu na konkretne usługi edukacyjne)</i>
<i>Uczelnia w zbyt małym stopniu dba o rozwój umiejętności wykładowców, niezbędnych w kształceniu osób dorosłych, powracających na uczelnie.</i>
<i>Brak podejścia strategicznego do studiów podyplomowych</i>
<i>Niewystarczające narzędzia do monitoringu jakości studiów podyplomowych</i>
<i>Opór ze strony wykładowców wobec zwiększania zakresu ICT w nauczaniu</i>
<i>Zbyt mała elastyczność studiów podyplomowych, nie uwzględniająca indywidualnych potrzeb słuchaczy (w zakresie programu kształcenia, czasu, sposobów i miejsc kształcenia)</i>
<i>Ograniczenia w zakresie infrastruktury, umożliwiającej prowadzenie zajęć na odległość i w technologiach mobilnych</i>

Źródło: opracowanie własne

Jak widać w zestawieniu, za dominujące problemy w opinii osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe, należy uznać te, **które mają związek z formułowaniem oferty studiów**. Dotyczy to głównie **braku podejścia strategicznego** do tej formy kształcenia, jak również niewłaściwego sposobu podejmowania decyzji odnośnie oferty studiów. **Brak koordynacji, brak jednolitych zasad tworzenia programów, intuicyjne budowanie oferty**, bez poparcia w odpowiednich badaniach rynku, to najważniejsze mankamenty tworzenia oferty edukacyjnej na uczelniach wyższych.

Do tego istotnym problemem, jak wynika z deklaracji osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe, jest **opór wykładowców wobec zwiększania zakresu wykorzystania ICT w nauczaniu, niewystarczająca aktywność w zakresie rozwoju umiejętności wykładowców, niezbędnych w kształceniu osób dorosłych, powracających do nauki** oraz **zbyt mała elastyczność studiów podyplomowych, nie uwzględniająca indywidualnych potrzeb słuchaczy**. Dodatkowo utrudnienie w tym zakresie stanowią również obserwowane **ograniczenia w zakresie infrastruktury, umożliwiającej prowadzenie zajęć na odległość i w technologiach mobilnych**.

Ostatecznym efektem badań ankietowych zrealizowanych w grupach wykładowców oraz osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe było poznanie głównych działań, na których wdrożenie w przyszłości wskazywali respondenci. Przedstawiono je w tabeli nr 7.

Tabela 7. Działania związane z ofertą studiów podyplomowych wymagające wdrożenia na uczelniach wyższych

Działanie	Miejsce w zestawieniu	
	Wykładowcy	Kierownicy
<i>Kształcenie wykorzystujące technologie mobilne (m- learning)</i>	1	1
<i>Podział zakresu kształcenia na mniejsze części</i>	2	2
<i>Dostosowanie oferty studiów do wymagań rynku pracy</i>	3	7
<i>Zwiększenie elastyczności oferty kształcenia wg zróżnicowanych oczekiwań uczestników</i>	4	8
<i>Prowadzenie studiów w systemie e- learning</i>	5	5
<i>Przygotowywanie kierunków studiów we współpracy z firmami i instytucjami rynku pracy</i>	6	5
<i>Wprowadzenie doradztwa edukacyjnego i zawodowego</i>	7	4
<i>Uznawanie kompetencji słuchacza, zdobytych w kształceniu poza uczelnią</i>	7	7
<i>Uwzględnianie w programach kształcenia tzw. kompetencji kluczowych</i>	7	6
<i>Stosowanie szkoleń i kursów dla wykładowców, rozwijających umiejętności prowadzenia zajęć z osobami dorosłymi</i>	8	3

Źródło: opracowanie własne

Generalnie opinie wykładowców oraz osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe w kontekście najważniejszych działań wymagających wdrożenia na uczelniach są zgodne. W obu grupach respondentów na pierwszych miejscach wskazywano na konieczność wdrożenia na uczelniach ***kształcenia wykorzystującego technologie mobilne*** oraz opracowania procedur umożliwiających ***podział zakresu kształcenia na mniejsze części***. W dalszej kolejności wykładowcy wskazywali na ***lepsze dostosowanie oferty studiów do wymagań rynku pracy, zwiększenie elastyczności oferty kształcenia wg zróżnicowanych oczekiwań uczestników***, a także ***prowadzenie studiów w systemie e-learningu***. Kierownicy z kolei skłaniali się bardziej ku ***stosowaniu szkoleń i kursów dla wykładowców, rozwijających***

umiejętności prowadzenia zajęć z osobami dorosłymi, wprowadzenie doradztwa edukacyjnego i zawodowego, przygotowywaniu kierunków studiów we współpracy z firmami i instytucjami rynku pracy oraz, podobnie jak wykładowcy, **prowadzeniu studiów w systemie e-learningu.**

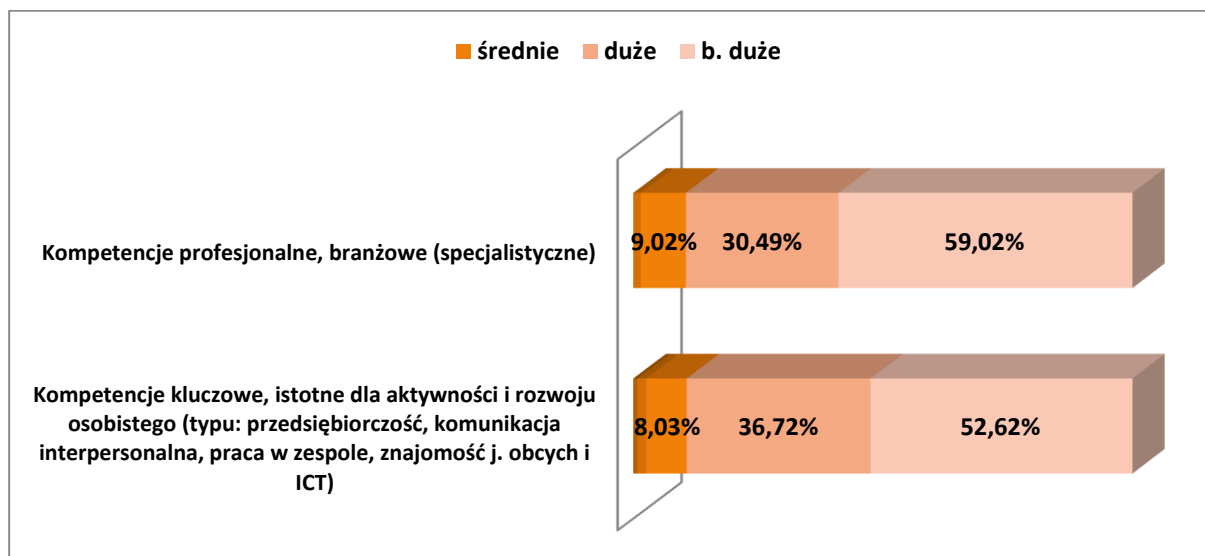
W gospodarce opartej na wiedzy, gdzie priorytetem jest wysoka jakość kapitału ludzkiego, ważne jest, jak kapitał ten powinien być budowany i jakie elementy składowe powinny mieć decydującą rolę w jego kształtowaniu. Obecnie wiele dyskusji toczy się wokół reformy systemu kształcenia, uczenia się przez całe życie oraz zestawu i znaczenia kompetencji kluczowych, zarówno dla pojedynczego człowieka, jak również dla gospodarki. Istotnym aspektem kształcenia są również stosowane metody, które powinny być adekwatne do zmieniającego się tempa życia, rozwijającej się technologii i „inżynierii” uczenia się. Wszystkie te elementy mają złożyć się na nowoczesny model kształcenia, również w kontekście kształcenia przez całe życie.

Bardzo istotnym aspektem konstruowania oferty edukacyjnej dla dorosłych jest uwzględnienie tak zwanych kompetencji kluczowych, które w odróżnieniu od kompetencji profesjonalnych, mają charakter uniwersalny, a jednocześnie odgrywają bardzo ważną rolę w budowaniu przydatności zawodowej każdego człowieka.

W badaniu ankietowym słuchaczy studiów podyplomowych zapytano o znaczenie kompetencji w ich karierze zawodowej, jednakże w podziale na kompetencje profesjonalne oraz kluczowe. Te ostatnio traktowane są jako kompetencje istotne dla aktywności i rozwoju osobistego. Słuchacze w skali od 1 (znaczenie bardzo małe) do 5 (znaczenie bardzo duże), określali wpływ, jaki odgrywają dwie główne kategorie kompetencji na ich karierę zawodową. Rozkład ich odpowiedzi został przedstawiony na wykresie nr 8¹⁶.

¹⁶ W celu zwiększenia czytelności wykresu nie uwidoczniiono na nim odsetka wskazań na małe i bardzo małe znaczenie, który w przypadku obu kategorii kompetencji był znikomy.

Wykres 8. Znaczenie poszczególnych kompetencji w karierze zawodowej słuchaczy

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

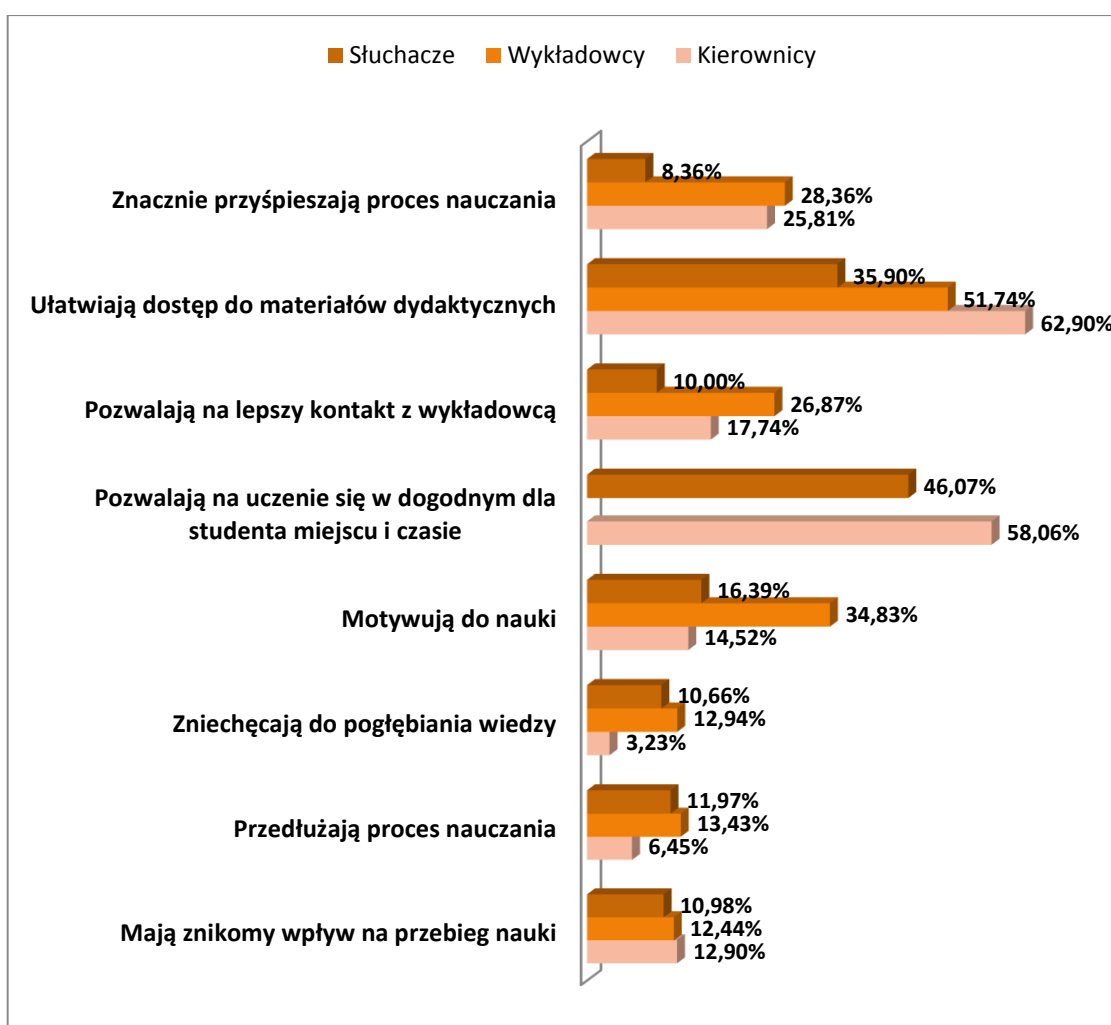
Z punktu widzenia wpływu na karierę zawodową, większe znaczenie uczestnicy badania przywiązywali do rozwoju **kwalfikacji specjalistycznych (profesjonalnych)**. Charakteryzowały się one większym odsetkiem respondentów, którzy wskazywali na ich **bardzo duże znaczenie**. Wyniósł on bowiem blisko 60%. W przypadku **kompetencji kluczowych** odsetek ten był o ok. 7 pkt. procentowych mniejszy. Takie kompetencje jak **przedsiębiorczość, komunikacja interpersonalna, praca w zespole, znajomość języków obcych i technologii ICT**, miała **bardzo duże znaczenie** w karierze zawodowej ok. 52,6% badanych osób. W większej mierze przypisywano temu właśnie typowi kwalifikacji znaczenie **duże**. Odsetek respondentów, którzy zaznaczyli ten wariant odpowiedzi w przypadku **kompetencji kluczowych** wynosił ok. 36%, zaś dla profesjonalnych kształtował się na poziomie ok. 30%.

Podsumowując należy jednak podkreślić, że wskazania słuchaczy na znaczenie duże oraz bardzo duże łącznie dla obu rodzajów kompetencji były bardzo do siebie zbliżone. W obu przypadkach skumulowany odsetek słuchaczy kształtował się w granicach 89%. W oparciu o takie deklaracje słuchaczy studiów podyplomowych można sformułować wniosek, że **kompetencje kluczowe są dla nich równie istotne dla rozwoju zawodowego, jak**

kompetencje specjalistyczne. To bardzo ważny sygnał dla osób odpowiedzialnych za konstruowanie oferty edukacyjnej w kontekście kształcenia przez całe życie.

Jednym z ważniejszych aspektów badania ankietowego głównych interesariuszy studiów podyplomowych były techniki nauczania na odległość, w szczególności ocena ich wpływu na proces kształcenia. Na wykresie nr 9 przedstawiono opinie słuchaczy, wykładowców oraz osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe na temat technik nauczania na odległość.

Wykres 9. Opinie na temat nauczania na odległość (wg odsetka respondentów)

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania

We wszystkich grupach respondentów wskazywano przede wszystkim na korzyści dla procesu kształcenia, płynące z wykorzystania technik nauczania na odległość. Słuchacze

studiów podyplomowych przede wszystkim podkreślali, że techniki nauczania na odległość **pozwalają na uczenie się w dogodnym dla studenta miejscu i czasie** oraz że **ułatwiają dostęp do materiałów dydaktycznych**.

Dla wykładowców największą zaletą technik nauczania na odległość było **ułatwienie dostępu do materiałów dydaktycznych** oraz **motywacja do nauki**. Osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe wskazywały również na **łatwiejszy dostęp do materiałów dydaktycznych**, jak też na **możliwość uczenia się w dogodnym dla studenta miejscu i czasie**.

Zdania respondentów nie były do końca zgodne w dwóch kwestiach. Około 28% wykładowców i blisko 26% kierowników studiów twierdziło, że techniki nauczania na odległość **znacznie przyspieszają proces nauczania**, podczas gdy w grupie słuchaczy studiów opinię tą potwierdziło jedynie ok. 8% osób. Podobne różnice wystąpiły w kontekście stwierdzenia, że techniki nauczania na odległość **pozwalają na lepszy kontakt z wykładowcą**. Ku takiemu stwierdzeniu skłaniał się co dziesiąty słuchacz studiów, natomiast wśród wykładowców i osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe udziały te były większe.

Wśród opinii o wpływie technik nauczania na proces kształcenia, znalazły się również zdania krytyczne, aczkolwiek nie były one dominujące we wszystkich grupach respondentów, uczestniczących w badaniu ankietowym. Najmniej krytyczne wobec tych metod okazały się jednak osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe.

Podsumowanie i rekomendacje

W wyniku zrealizowanego procesu badawczego w trzech grupach respondentów pozytywnie zweryfikowano główną hipotezę badawczą. Z badań bowiem wynika, że **oferta edukacyjna uczelni wyższych w zakresie studiów podyplomowych w niewystarczającym stopniu odpowiada wymogom koncepcji kształcenia przez całe życie, głównie ze względu na niską elastyczność w zakresie reagowania na potrzeby rynku pracy, brak zindywidualizowanego podejścia do słuchaczy, jak również niski poziom wykorzystania technologii informatycznych.**

Badania przeprowadzone we wszystkich trzech grupach respondentów dostarczyły istotnych informacji, odnoszących się do postrzegania przez nich oferty edukacyjnej uczelni wyższych w zakresie kształcenia przez całe życie. Badania potwierdziły, że **szkoły wyższe są niezwykle istotnym**, choć nie jedynym podmiotem rynku edukacyjnego dla osób dorosłych, natomiast studia podyplomowe stanowią ważny element oferty edukacyjnej.

Zdecydowana większość słuchaczy studiów podyplomowych wyraźnie potwierdziła i doceniła przydatność zawodową studiów podyplomowych, a ofertę uczelni wyższych wyróżniono spośród oferty innych instytucji szkoleniowych. Przy wyborze tej formy kształcenia osoby dorosłe kierują się przede wszystkim **prestżem uczelni**, jak również oczekują, że w trakcie studiów **zdobędą wiedzę, niezbędną w konkretnej dziedzinie.**

Mając na uwadze wyniki badań ankietowych, w szczególności najważniejsze oczekiwania słuchaczy studiów podyplomowych, jak również wytyczne odnoszące się do podstaw funkcjonowania Europejskiego obszaru LLL, należy stwierdzić, że **w najbliższych latach oferta edukacyjna uczelni wyższych będzie musiała w większym stopniu koncentrować się na podmiocie kształcenia, czyli dorosłej osobie uczącej się.**

Studia podyplomowe wciąż wygrywają konkurencję z innymi formami kształcenia, przede wszystkim ze względu na ich prestiż, ale ich formuła z pewnością będzie wymagała reorientacji. Najbardziej prawdopodobne kierunki tej przemiany będą **dotyczyły skracania procesu kształcenia** oraz **większej indywidualizacji konkretnego produktu pod kątem oczekiwań słuchaczy.** W tabeli nr 8 zestawiono przewidywane trendy związane z ofertą edukacyjną uczelni wyższych w zakresie studiów podyplomowych w przyszłości z ich

potencjalnym wpływem na przyspieszenie procesu kształcenia oraz większą elastyczność/indywidualizowane podejście dla konkretnego słuchacza.

Tabela 8. Najważniejsze kierunki zmian oferty studiów podyplomowych

Kierunki zmian	Potencjalny wpływ	
	Usprawnienie procesu kształcenia	Indywidualizacja oferty dla słuchacza
Lepsze rozpoznanie oczekiwań słuchacza na początku studiów	√	√
Uznawanie i potwierdzanie kompetencji zdobytych we wcześniejszych etapach edukacji, nie tylko o charakterze formalnym	√	√
Zastosowanie technik w większym stopniu aktywizujących słuchaczy	√	
Wykorzystanie technik nauczania na odległość	√	√
Dostęp on-line do materiałów dydaktycznych	√	
Możliwość elastycznego dostosowania programu studiów do indywidualnych potrzeb słuchacza		√
Możliwość uzyskania poradnictwa edukacyjnego oraz zawodowego		√
Diagnozowanie potrzeb rozwojowych uczestników studiów podyplomowych i osiągniętych efektów kształcenia		√
Podział zakresu kształcenia na mniejsze części, które można opanować w różnym czasie i w różnych systemach	√	√
Wykorzystanie technologii mobilnych w kształceniu	√	
Studia w trybie e- learningu	√	

Źródło: opracowanie własne

Zarówno wykładowcy jak i osoby odpowiedzialne za studia podyplomowe uczestniczące w badaniu potwierdzili, że uczelnie, z którymi współpracują, posiadają ofertę kształcenia przygotowaną z myślą o osobach dorosłych, powracających do nauki, choć największe doświadczenie mają w studiach I i II stopnia oraz studiach podyplomowych. Zdecydowanie mniejsze zaś w krótkich kursach, szkoleniach bądź konsultingu.

Do najważniejszych działań, wyznaczających kształt oraz konkurencyjność oferty edukacyjnej uczelni wyższych w zakresie studiów podyplomowych w przyszłości będą należały aktywności związane z **większym wykorzystaniem technologii nauczania na odległość**, w tym **technologii mobilnych, podniesieniem indywidualizacji procesu kształcenia pod kątem oczekiwań konkretnego słuchacza**, jak również lepszym **dopasowaniem programów kształcenia do oczekiwań rynku pracy**.

Sluchacze studiów podyplomowych powinni znaleźć się w centrum zainteresowania uczelni, które do katalogu swoich usług powinny wprowadzić takie kategorie jak **doradztwo zawodowe oraz edukacyjne**. Doradcy edukacyjni (brokerzy edukacyjni) będą czuwać nad właściwym doбором oraz dopasowaniem oferty kształcenia do potrzeb pojedynczego słuchacza. By stało się to możliwe, konieczne będzie nie tylko intensyfikowanie wykorzystania technik informatycznych, ale również uznawanie kompetencji słuchaczy, które zostały zdobyte w kształceniu poza uczelnią.

Uczelnie również w aspekcie organizacyjnym powinny dążyć do zwiększenia **wykorzystania technologii ICT, zarówno w administrowaniu studiami, jak również w intensyfikacji kontaktu między wykładowcami i słuchaczami**. Oferta studiów podyplomowych powinna być **budowana „od dołu”**, a właściwe procedury ułatwiać **lepszy dobór wykładowców**, formowanie **bardziej jednorodnych pod kątem kształcenia grup słuchaczy** oraz **optymalizację oceny osiągnięć słuchaczy pod kątem efektów kształcenia**.

Za dominujące problemy w opinii wykładowców, należy uznać te, które mają związek z relacjami, a dokładniej kontaktem między wykładowcą i słuchaczem. Z jednej strony dotyczy to **braku możliwości zintensyfikowania kontaktu między wykładowcą i słuchaczem**, z drugiej **braku możliwości zindywidualizowania pracy wykładowcy z konkretnym słuchaczem**. Wśród najważniejszych trudności dostrzeganych przez wykładowców w trakcie ich pracy na studiach podyplomowych znalazło się **zbyt duże zróżnicowanie wiedzy słuchaczy w momencie rozpoczynania studiów**. Należy uznać związek tak sformułowanego problemu z dwoma pozostałymi, bowiem **zróżnicowanie poziomu wiedzy słuchaczy, czyli niejednolite pod tym względem grupy, wymagają bezwzględnie bardziej indywidualnego podejścia wykładowcy do każdego studenta**. To z kolei determinuje **konieczność częstszego kontaktowania się obu stron**. Tak zarysowany problem będzie implikował w przyszłości

wzrost wykorzystania technik nauczania na odległość, ze szczególnym uwzględnieniem e-learningu oraz m- learningu.

Z badań wynika, że współcześnie studenci stają się coraz bardziej wymagającymi „klientami” instytucji oferujących usługi edukacyjne, jednocześnie potrafiącymi precyzyjnie określić, czego oczekują. Studenci wymagają zindywidualizowanego podejścia w postaci oferty „szytej na miarę”. Są wymagający wobec wykładowców oraz materiałów, którymi się oni posługują. Stawianie oczekiwań słuchaczy studiów podyplomowych w centrum zainteresowania uczelni, powinno stać się głównym priorytetem w ich polityce edukacyjnej.

W opiniach osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe za dominujące problemy związane z budowaniem oferty edukacyjnej uczelni, należy uznać te, **które mają związek z formułowaniem oferty studiów podyplomowych**. Dotyczy to głównie **braku podejścia strategicznego** do tej formy kształcenia, jak również niewłaściwego sposobu podejmowania decyzji odnośnie oferty studiów. **Brak koordynacji, brak jednolitych zasad tworzenia programów, intuicyjne budowanie oferty**, bez poparcia w odpowiednich badaniach rynku, to najważniejsze mankamenty tworzenia oferty edukacyjnej na uczelniach wyższych.

Do tego istotnym problemem, jak wynika z deklaracji osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe, jest **opór wykładowców wobec zwiększania zakresu wykorzystania ICT w nauczaniu, niewystarczająca aktywność w zakresie rozwoju umiejętności wykładowców, niezbędnych w kształceniu osób dorosłych, powracających do nauki** oraz **zbyt mała elastyczność studiów podyplomowych, nie uwzględniająca indywidualnych potrzeb słuchaczy**. Dodatkowe utrudnienie w tym zakresie stanowią również obserwowane ograniczenia w zakresie infrastruktury, umożliwiającej prowadzenie zajęć na odległość i w technologiach mobilnych.

Mając na uwadze opinie osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe, należy stwierdzić, że uczelnie wyższe, formułując swoją ofertę edukacyjną dla osób dorosłych powracających do nauki powinny przede wszystkim:

- dążyć do zwiększenia wykorzystania technologii nauczania na odległość, w tym technologii mobilnych, podejmując odpowiednie inwestycje w niezbędną infrastrukturę;

- dążyć do zapewnienia większej indywidualizacji procesu kształcenia pod kątem oczekiwań konkretnego słuchacza;
- dążyć do lepszego rozpoznania oczekiwań płynących z rynku pracy, w celu dopasowania oferty do potrzeb pracodawców;
- wprowadzić usługi doradztwa edukacyjnego i zawodowego, w celu stworzenia oferty „szytej na miarę” konkretnego słuchacza;
- wprowadzić procedury uznawania kompetencji słuchaczy zdobytych poza uczelnią, zarówno w kształceniu formalnym, jak i nieformalnym;
- podnosić kompetencje wykładowców w obszarze pracy z osobami dorosłymi, powracającymi do nauki;
- prowadzić do zwiększenia intensywności kontaktów wykładowców ze słuchaczami;
- usprawnić procedury oceny kompetencji słuchaczy „na wejściu” w celu zapewnienia względnie jednorodnych pod kątem potrzeb kształcenia grup studentów;
- traktować ofertę studiów podyplomowych w kategoriach strategicznych, z dłuższą perspektywą czasową.

Mimo dających się zauważyć pewnych różnic w opiniach uczestników badania na temat studiów podyplomowych, wyniki badań w większości potwierdzają słuszność założeń, stanowiących punkt wyjścia do projektowanego w ramach projektu modelu Knowledge@Work.

Bibliografia

- *Dorośli w systemie edukacji formalnej: polityka i praktyka w Europie*, FRSE, Warszawa 2012
- Jarecki W., *Realizacja koncepcji Lifelong Learning (uczenia się przez całe życie) w systemie szkolnictwa wyższego w Polsce*, raport opr. w ramach projektu Knowledge@Work – zintegrowany model kształcenia przez całe życie na uczelniach wyższych, ZPSB w Szczecinie, kwiecień 2013
- M.Guza, *Analiza SWOT kształcenia zawodowego oraz szkolnictwa wyższego w Polsce*, raport końcowy z badania IBE, 2011, [<http://www.kwalifikacje.edu.pl/pl/badania/446-analiza-swot-systemu-edukacji-ogolnej-ksztalcenia-zawodowego-oraz-szkolnictwa-wyzszego-w-polsce>]
- *Perspektywa uczenia się przez całe życie* (dokument strategiczny), Międzyresortowy Zespół ds. uczenia się przez całe życie, MEN, Warszawa 2011
- *Projekt założeń projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o szkolnictwie wyższym oraz niektórych innych ustaw* [http://www.bip.nauka.gov.pl/_gAllery/20/99/20996/20121128_zalozenia_do_zmiany_ustawy_-_Prawo_o_szkolnictwie_wyzszym.pdf]
- *The Future of Learning: Preparing for Change*, Institute for Prospective Technological Studies, JRC European Commission, 2011
- *The Higher Education Area: Bologna Process Implementation Report*, [<http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice>]
- Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dn. 23.04.2008 r. w sprawie europejskich ram kwalifikacji dla uczenia się przez całe życie [Dziennik Urzędowy C111, 6.05.2008]

Spis rysunków

Rysunek 1. Składowe modelu Knowledge@Work	9
---	---

Spis tabel

Tabela 1. Ranking czynników determinujących wybór studiów podyplomowych	16
Tabela 2. Formy kształcenia, w których uczestniczyli wykładowcy wg odsetka wskazań	24
Tabela 3. Formy kształcenia oferowane przez uczelnie wyższe wg odsetka wskazań	25
Tabela 4. Najważniejsze obszary problemowe oraz oczekiwania słuchaczy studiów podyplomowych.....	30
Tabela 5. Najważniejsze obszary problemowe oraz trendy obserwowane przez wykładowców	32
Tabela 6. Najważniejsze utrudnienia w organizacji i rozwoju studiów podyplomowych w opinii osób odpowiedzialnych za studia podyplomowe	33
Tabela 7. Działania związane z ofertą studiów podyplomowych wymagające wdrożenia na uczelniach wyższych	34
Tabela 8. Najważniejsze kierunki zmian oferty studiów podyplomowych	40

Spis wykresów

Wykres 1. Ocena przydatności studiów podyplomowych dla pracy zawodowej	13
Wykres 2. Czynniki decydujące o wyborze studiów podyplomowych.....	15
Wykres 3. Wpływ aspektów organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi na jakość studiów (jako odsetek wskazań na wysokie oraz bardzo wysokie znaczenie).....	18
Wykres 4. Ocena organizacji i zarządzania studiami podyplomowymi przez słuchaczy.....	20
Wykres 5. Rozkład odpowiedzi na pytanie o ofertę kształcenia przygotowaną z myślą o potrzebach osób dorosłych powracających do nauki	23

Wykres 6. Uczestnictwo respondentów w innych niż studia podyplomowe formach edukacji, oferowanych przez uczelnie wyższe w ciągu ostatnich trzech lat (wg odsetka respondentów).....	26
Wykres 7. Ocena jakości kształcenia podmiotów rynku edukacji ustawicznej.....	28
Wykres 8. Znaczenie poszczególnych kompetencji w karierze zawodowej słuchaczy	36
Wykres 9. Opinie na temat nauczania na odległość (wg odsetka respondentów).....	37

